

Komunikacja i Media

Zjawiska propagandy i manipulacji w prasie, telewizji, radiu i Internecie

Tom III

pod redakcją

Pauliny Czarnek-Wnuk, Kacpra Szczepaniaka

**Zjawiska propagandy
i manipulacji w prasie,
telewizji, radiu i Internecie**

Tom III

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Zjawiska propagandy i manipulacji w prasie, telewizji, radiu i Internecie

Tom III

pod redakcją

Pauliny Czarnek-Wnuk, Kacpra Szczepaniaka

**WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO**
Łódź 2025

Paulina Czarnek-Wnuk (ORCID: 0000-0002-2482-8385)
Kacper Szczepaniak (ORCID: 0009-0005-9314-1738)
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENCI

Arkadiusz Dudziak, Dariusz Rott

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Anna Minkina

KOREKTA TECHNICZNA

Katarzyna Woźniak

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Monika Rawska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: Depositphotos.com/SvetaZi

© Copyright by Authors, Łódź 2025

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2025

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons-Uznanie autorstwa-
-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND)

<https://doi.org/10.18778/8331-950-6>

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu

Wydanie I. W.11889.25.0.K

Ark. wyd. 3,7; ark. druk. 4,75

ISBN 978-83-8331-949-0

e-ISBN 978-83-8331-950-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-237 Łódź, ul. J. Matejki 34a

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

SPIS TREŚCI

Wstęp (Paulina Czarnek-Wnuk, Kacper Szczepaniak)	7
Beata Jaworska – Berluskonizm – manipulacja we włoskich mediach lat 80. XX wieku	9
Martyna Marszał – Historia jako element perswazji w relacjach prasowych dotyczących konfliktu izraelsko-palestyńskiego (na przykładzie tygodnika „Polityka”)	17
Kacper Chałagus – Językowa manipulacja w dyskursie politycznym na podstawie wystąpień Władimira Putina	33
Sara Paszko – Przedstawienie wizyty prezydenta Andrzeja Dudy i premiera Donalda Tuska w Stanach Zjednoczonych na stronach internetowych wybranych rozgłośni radiowych	41
Aleksandra Ludwicka – Narracja o społeczności LGBTQ+ w „Naszym Dzienniku”	53
Kacper Szczepaniak – „Manipulacja na pasku” w programach informacyjnych Telewizji Republika	67

WSTĘP

Analizując współczesne media, coraz częściej dostrzegamy, że perswazja, manipulacja czy propaganda nie przybierają form oczywistych, lecz ukryte. Oddziałują poprzez treść komunikatów, dobór słów, sposoby prowadzenia narracji czy kreację symbolicznych przedstawień wydarzeń i postaci publicznych. Mechanizmy te sprawiają, że odbiorcy nierzadko przyjmują określone interpretacje rzeczywistości, zanim jeszcze zdążą je krytycznie przeanalizować.

Niniejsza publikacja gromadzi wybrane teksty zaprezentowane podczas trzeciej edycji konferencji naukowej „Zjawiska propagandy i manipulacji w prasie, telewizji, radiu i Internecie”, zorganizowanej w czerwcu 2024 roku przez Dziennikarskie Koło Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Wydarzenie zgromadziło badaczy z różnych ośrodków akademickich z całej Polski, którzy podjęli próbę uchwycenia wieloaspektowych strategii oddziaływania medialnego – od polityki, przez kulturę, aż po język i narracje tożsamościowe.

Monografię otwiera analiza fenomenu berluskonizmu, ukazująca, w jaki sposób włoskie media lat 80. XX wieku stały się przestrzenią manipulacji i kreowania nowego stylu komunikacji politycznej. Kolejny tekst przybliży problematykę prasowych relacji dotyczących konfliktu izraelsko-palestyńskiego na łamach tygodnika „Polityka”, historia pełni tu funkcję narzędzia perswazji i interpretacji wydarzeń międzynarodowych. W dalszej części znalazł się artykuł poświęcony wystąpieniom Władimira Putina, odsłaniający charakterystyczne techniki manipulacyjne w dyskursie politycznym. Zebrane badania obejmują również współczesne polskie media. Autorzy analizują m.in. narrację o społeczności LGBTQ+ w „Naszym Dzienniku”, sposoby przedstawienia wizyty prezydenta Andrzeja Dudy i premiera Donalda Tuska w Stanach Zjednoczonych oraz zabiegi obecne w paskach informacyjnych Telewizji Republika. Każdy z tekstów ukazuje inne oblicze manipulacji – od subtelnej wartościowania po jawną polaryzację odbiorców.

Mamy nadzieję, że monografia nie tylko pozwoli poszerzyć refleksję naukową nad zjawiskami perswazji i manipulacji, lecz także stanie się inspiracją do krytycznego odbioru mediów.

Paulina Czarnek-Wnuk, Kacper Szczepaniak

Beata Jaworska

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0009-0005-4472-2210>

BERLUSKONIZM – MANIPULACJA WE WŁOSKICH MEDIACH LAT 80. XX WIEKU

Jednym z najciekawszych okresów rozwoju włoskich mediów pozostaje do dziś druga połowa XX wieku. Postacią, która stanowiła nieodłączną część przemian, do jakich doszło w tamtym czasie, był Silvio Berlusconi. Ten znany na całym świecie polityk i przedsiębiorca przeddefiniował włoskie media, a jego działania są do dzisiaj szeroko komentowane. W tekście zostaną omówione techniki manipulacyjne obecne we włoskiej telewizji kierowanej przez Silvio Berlusconiego.

Celem badania jest określenie narzędzi manipulacyjnych wykorzystywanych we włoskich mediach lat 80. XX wieku po to, by ukształtować – poprzez treści medialne – sylwetkę nowego wyborcy lat 90. Zdecydowano się poszukać odpowiedzi na pytania o to, jaki wpływ na zmiany we włoskiej telewizji miał cud gospodarczy (*boom economico*¹), jakie narzędzia manipulacyjne zostały użyte we włoskich środkach masowego przekazu w celu zmiany systemu wartości i światopoglądu Włochów lat 80. oraz w jakim stopniu działania w sferze medialnej lat 70. i 80. wpłynęły na wykreowanie sylwetki nowego włoskiego wyborcy, pozwalając na wejście do świata włoskiej polityki lat 90. Silvio Berlusconiego. Artykuł ma charakter przeglądowy, opiera się na analizie włosko- i polskojęzycznych tekstów naukowych poświęconych historii włoskich mediów, zagadnieniu figury kobiety w sferze medialnej czasów Berlusconiego, spektakularyzacji² włoskich mediów drugiej połowy XX wieku i ówczesnej kulturze politycznej.

¹ Wszystkie wyróżnienia w tekście pochodzą od autorki.

² Mianem spektakularyzacji określa się we włoskojęzycznych tekstach naukowych przekładanie sposobu komunikacji typowego dla świata polityki na świat mediów. Por. F. Alberti, *La spettacolarizzazione dell'informazione: dai talk show alla cronaca nera*, Università degli Studi Sociali Guido Carli, Roma 2019, s. 19.

Manipulacja w mediach

O tym, czym jest manipulacja w mediach, pisano już wielokrotnie. Temat nie traci na aktualności, a w miarę postępującego rozwoju technologicznego otwiera przed badaczami kolejne pola do eksploracji. Aby manipulować człowiekiem, najpierw manipuluje się materiałem, czyli na przykład informacją i obrazem, co w XXI wieku, ze względu na rozpowszechniony dostęp do Internetu, stało się bardzo łatwe do wykonania i jednocześnie dosyć trudne do rozpoznania. Manipulację można badać pod różnymi kątami: pod względem zakresu oddziaływań, osoby manipulatora, skuteczności manipulacji, treści i rodzaju użytego medium. Najszerzej omawianymi środkami manipulacji są: stereotyp, mit, plotka i kamuflaż. Samych zasad, według których działa manipulacja, jest o wiele więcej, wymieniane są na przykład: zasada stopniowania, zasada informacji oczekiwanej czy zasada rzekomej oczywistości³. Jak stwierdza Tomasz Gackowski, zarzut stosowania manipulacji jest najczęściej stawianym dziennikarzom zarzutem, określanym jednocześnie jako jeden z najcięższych⁴. Jego problematyczność tkwi już w samym rozpoznaniu manipulacji ze względu na konieczność określenia, kto jest w danej sytuacji jej kreatorem – osoba oskarżająca o takie działania czy osoba oskarżana. Zdaniem Gackowskiego opisywany proceder stanowi zagrożenie dla komunikacji, często tłumaczony jest przez samych dziennikarzy ograniczeniami konwencjonalnymi, proceduralnymi czy funkcjonalnymi mediów masowych⁵. Badając temat manipulacji we włoskich mediach lat 80. XX wieku, za przedmiot analizy zdecydowano się obrać działania określane jako manipulacja intencjonalna, na którą składają się między innymi umyślne etykietowanie oraz celowa emocjonalizacja przekazu. Omówione zostanie zjawisko manipulowania emocjami znajdujące się – według Grażyny Habrajskiej – na pograniczu wykładników niejęzykowych i językowych⁶, przejawiające się we włoskiej telewizji końca XX wieku w licznych rozrywkowych programach epatujących silnymi bodźcami.

³ B. Biela, *Typy i mechanizmy manipulacji w mediach*, „Studia Pastoralne” 2016, nr 12, s. 290–295.

⁴ T. Gackowski, *Zamiast przedmowy. Manipulacja immanentną cechą mediów*, [w:] *Manipulacja w mediach. Media o manipulacji*, red. T. Gackowski, J. Dziedzic, Warszawa 2011, s. 7.

⁵ Ibidem, s. 11.

⁶ G. Habrajska, *Perswazja i manipulacja w komunikacji. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2020, s. 208.

Berluskonizm

Lata 50. i początek lat 60. XX wieku to dla Włoch złoty czas określany mianem **boom economico**, czyli cudu gospodarczego przypadającego na okres powojenny. Kraj doświadczył wówczas wzrostu gospodarczego i technologicznego. Bardzo korzystna sytuacja międzynarodowa poskutkowała rozkwitem handlu z państwami, które do tej pory były poza zasięgiem Półwyspu Apenińskiego. Pojawiły się nowe źródła energii, a przemysł stalowy uległ transformacji. We włoskich domach pojawiły się pralki, lodówki i telewizory, a po ulicach jeździły samochody turyńskiej marki Fiat. Jednak po złotym czasie przyszły **anni di piombo**, czyli lata ołowiu. Masowe migracje z rolniczego Południa na zindustrializowaną Północ skutkowały pogorszeniem warunków życiowych mieszkańców dolnej części Italii i utrwaleniem szkodliwych stereotypów obecnych we włoskiej kulturze do dzisiaj. Na sile przybierał także konflikt pomiędzy zwolennikami komunizmu i chrześcijańskiej demokracji. Dochodziło do licznych strajków i protestów, szczególnie ze strony młodego pokolenia. To czasy Czerwonych Brygad⁷ i brutalnych zabójstw polityków, pracowników wymiaru sprawiedliwości, funkcjonariuszy, ale także zwykłych mieszkańców, ginących w licznych zamachach. To okres braku zaufania do partii politycznych i ich przywódców, a także narodzin **berluskonizmu** określanego jako „ruch myślowy oraz zjawiska społeczne i obyczajowe zapoczątkowane przez Silvio Berlusconiego i założony przez niego ruch polityczny”⁸. Według Pierluigiego Lustriego⁹ **berluskonizm** pozwolił Silvio Berlusconiemu na zyskanie przychylności włoskiego społeczeństwa i zmianę jego nawyków w celu osiągnięcia własnych celów politycznych.

Współcześnie trudno o jedną definicję tego zjawiska. Ta przytoczona powyżej pochodzi z włoskiej encyklopedii powszechnej *Treccani*. Najpierw obejmowało przedsiębiorczość i niezachwiany optymizm cechujące włoskiego polityka na początku lat 80. XX wieku. Z czasem zaczęto używać określenia

⁷ Czerwone Brygady były skrajnie lewicową włoską organizacją terrorystyczną powstałą na fali studenckich protestów końca lat 60., *Czerwone Brygady*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Czerwone_Brygady (dostęp: 25.06.2025).

⁸ *Berlusconismo* (berluskonizm), Treccani, <https://www.treccani.it/vocabolario/berlusconismo/?search=berlusconismo%2F> (dostęp: 8.06.2025). Por. „Il movimento di pensiero e il fenomeno sociale e di costume suscitato da Silvio Berlusconi e dal movimento politico da lui fondato; concezione liberistica dell'economia, del mercato e della politica sostenuta da Silvio Berlusconi”.

⁹ P. Lustrì, *Il berlusconismo e il passaggio dalla prima alla seconda repubblica*, Università degli Studi Sociali Guido Carli, Roma 2015, s. 4.

berluskonizm w szerszym kontekście, również w odniesieniu do zbudowanego przez Berlusconiego imperium telewizyjnego Mediaset¹⁰, które przetrwało do dziś, a po śmierci polityka w czerwcu 2023 roku przeszło w ręce jego dzieci.

Manipulacja we włoskiej telewizji lat 80.

Do podzielonego kraju, wyniszczanego stopniowo przez konflikty, Silvio Berlusconi zbliżył się za pomocą przedmiotu, który każdy Włoch chciał mieć wtedy w domu – telewizora. Żeby przejść do manipulowania ludźmi, musiał zacząć od manipulowania materiałem. W latach 70., przechodząc z branży nieruchomości do sektora medialnego, stanął przed możliwością wpływania na Włochów, na ich codzienne nawyki, a nawet system wartości. A wszystko to dzięki skupieniu się na tak zwanym *marketing maieutico*¹¹, czyli marketingu opartym na sokratejskiej metodzie dialogicznej – majeutyce. W starożytności metoda ta polegała na wydobywaniu z rozmówcy głęboko ukrytej prawdy. We współczesnym marketingu odnosi się do opierania biznesu na bodźcach pochodzących od konsumentów, na przyglądaniu się ich upragnionej koncepcji życia i pomaganiu w jej wdrażaniu.

Figura kobiety

12 listopada 1979 roku zaczął nadawać **Canale 5**, czyli pierwsza komercyjna włoska stacja telewizyjna. Berlusconi zaprosił do siebie najważniejszych prezenterów telewizyjnych, takich jak: Maurizio Costanzo, Raimondo Vianello, Sandra Mondaini i przede wszystkim Mike Bongiorno, który nie tylko uczestniczył w budowaniu włoskiej telewizji lat 50., ale także stał się jej twarzą w zupełnie nowym wymiarze. Programy znajdujące się w ofercie **Canale 5** skupiały się na amerykańskich telenowelach, *reality show*, piłce nożnej i seksie. Na ekranach widać było przepych i luksus, które do tej pory nie były promowane. Odejście od tradycyjnego formatu telewizji, która jeszcze w pierwszej połowie XX wieku była silnie pedagogizująca, poskutkowało zyskaniem rzeszy fanów. Ludzie byli już zmęczeni edukacyjnymi treściami próbującymi pomóc im rozliczyć się z czasami faszyzmu.

¹⁰ Mediaset to włoskie przedsiębiorstwo medialne z centralą w Mediolanie założone przez Silvio Berlusconiego. *Mediaset*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Mediaset> (dostęp: 8.06.2025).

¹¹ P. Lustri, op. cit., s. 5–6.

Przełomowym i zrywającym ze starym modelem był komediowy program telewizyjny *Drive In*, emitowany od 1983 roku co tydzień w czasie największej oglądalności. Na lata stał się symbolem włoskiej rozrywki. Akcja programu rozgrywała się w restauracji typu *drive-in*¹², gdzie właściciel i jego młody pomocnik próbowali wykorzystać naiwnego i bardzo nieszczęśliwego klienta udającego się do restauracji w celu uwiedzenia jednej z kasjerek i znalezienia odskoczni od życia codziennego oraz opresyjnej żony. Mieszało się tam mnóstwo gatunków, na przykład sitcom, polityczna satyra i różnego rodzaju gagi. Często parodiowane były znane filmy. Komicy prezentowali na scenie skecze przerywane występami tanecznymi i licznymi reklamami.

Jak pisze Colonna: „*Drive in* [...] jest jednym z pierwszych programów, które wprowadziły do włoskiej telewizji bardzo młode i atrakcyjne tancerki w skąpych strojach i asystentki sprowadzone do roli wyłącznie dekoracyjnej i ozdobnej”¹³. Te kobiety, określane mianem *veline*, towarzyszyły prowadzącemu program. Ich nazwa wywodzi się ze środowiska politycznego. W czasach faszystowskich *velina*¹⁴ oznaczała kartkę, na której pisano komunikaty prasowe reżimu.

Warto zwrócić uwagę na sylwetkę kasjerki, która była piękną kobietą ubraną w skąpy strój. Elisa Giomi¹⁵ podkreśla rolę, jaką odegrała tak zwana *questione femminile*, czyli temat kobiet, w telewizji tamtych lat, szczególnie w kontekście **berluskonizmu**. Badaczka opisuje upowszechniane w tamtym czasie na szeroką skalę za pośrednictwem między innymi *reality show* szkodliwe stereotypy i modele zachowań pokutujące we włoskiej kulturze do dzisiaj.

W 1978 roku na kanale Rete 2 pojawił się cotygodniowy program o nazwie **Stryx** nadawany w niedzielne wieczory. Sama nazwa nawiązuje do łacińskiego słowa *strix* oznaczającego sowę, ale rozumianego również jako legendarna strzyga. Z perspektywy niektórych włoskich dialektów słowo to kojarzono z leśną czarownicą. Akcja programu działa się w jaskini, po której poruszały się diabły, gobliny, minstrele i pogańskie półnagie kapłanki. **Stryx**

¹² Restauracja typu *drive-in* (zwana także *drive-through*/*drive-thru*) to restauracja, gdzie obsługa odbywa się zwykle za pośrednictwem okienka, przy którym zatrzymuje się zmotoryzowany klient. *Drive-through*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Drive-through> (dostęp: 20.06.2025).

¹³ E. Colonna, *Una difficile eredità: la rappresentazione delle donne nella tv di Berlusconi*, Scomodo, <https://scomodo.org/la-rappresentazione-delle-donne-nella-tv-di-berlusconi/> (dostęp: 9.06.2025).

¹⁴ *Velina*, Treccani, <https://www.treccani.it/vocabolario/velina/> (dostęp: 9.06.2025).

¹⁵ E. Giomi, *Da «Drive in» alla «Makover Television». Modelli femminili e di rapporto fra sessi nella TV berlusconiana (e non)*, „Studi Culturali” 2012, nr 1, s. 3.

miał być innowacyjny i pozwalać na eksperymentowanie z językiem komunikacji. Korzystano z ekstrawaganckich kostiumów, efekty wizualne robiły duże wrażenie, a osadzenie w okultystycznym, pogańskim środowisku szokowało widza. Program korzystał również z – jak na tamte czasy – nowatorskich rozwiązań takich jak światła stroboskopowe czy *chroma key* (*green screen*).

Kreowanie nowego wyborcy

Kiedy po latach wojennych przyszedł czas spokoju, telewizja publiczna stanęła przed zadaniem ukształtowania Włochów na nowo. Kraj był rozbity, nierówności społeczne bardzo widoczne, a dialektyzacja, będąca efektem wieoletniego panowania różnych mocarstw na ziemiach Półwyspu Apenińskiego, sprawiała, że nawet mieszkańcy z dwóch leżących niedaleko siebie miast mieli ogromne problemy z komunikowaniem się. Nie istniał jeden język włoski ani obowiązujące w całych Włoszech zwyczaje. Telewizja lat 50. próbowała zapobiec dalszym podziałom i zjednoczyć kraj. Berlusconi także starał się wprowadzić zmiany, ale tak, by pomogło mu to w realizacji celów politycznych.

Włoscy widzowie czuli zniechęcenie do ówczesnych telewizyjnych propozycji. Nie chcieli ani wpływów chrześcijańskiej demokracji, ani partii socjalistycznej, ani komunistycznej z ich moralizatorską ramówką i propagandowymi przesłaniami. Silvio Berlusconi był jak powiew świeżego powietrza, którego tak długo brakowało. Dawał to, czego tak naprawdę chciano: piłkę nożną i rozrywkę. Wielu ówczesnych obserwatorów życia publicznego, śledząc zmiany i kolejne *reality show* o coraz odważniejszym charakterze, przestrzegało przed spektakularyzacją telewizji oraz zmianą sylwetki widza, który stawał się coraz mniej uważny¹⁶. Ważnym elementem kreowanej przez Berlusconiego wizji świata było czerpanie z mediów amerykańskich, z wszechobecną, charakterystyczną dla nich zabawą.

Przekaz telewizyjny zamieniał się w strumień dźwięku, obrazu i reklam. Widz został włączony w medialny świat za pośrednictwem quizów, telefonów do studia i zdobywania nagród. Przestał być biernym odbiorcą a stał się aktywnym współtwórcą. Pojawiły się formy łączące rozrywkę z informacją. Zaczynał się wyścig o zainteresowanie publiczności, w którym dużą rolę odgrywały reklamy i dopiero wkraczające do włoskiej telewizji gatunki takie jak *talk-show* czy quiz¹⁷.

¹⁶ F. Alberti, op. cit., s. 8.

¹⁷ D. Cardini, *Storia della televisione italiana*, Osservatorio Permanente Giovani-Editori, XIV edizione del Progetto nazionale „Il Quotidiano in Classe” a.a. 2013/2014, s. 7.

Berlusconi w tamtych latach nie tylko dał Włochom nowy kanał telewizyjny, zrywając z dotychczasowym monopolem **Rai**¹⁸, ale przede wszystkim przedstawiał nową wizję świata opierającą się na oderwaniu od rzeczywistości i porzuceniu problemów, z którymi borykało się włoskie społeczeństwo lat 70. i 80. Wykorzystał potencjał drzemący w telewizji i uczynił ze sceny politycznej rodzaj widowiska, co pozwalało mu pozostawać w bliskiej relacji ze światem mediów i dziennikarzami, a w konsekwencji – poszerzać strefy wpływów i realizować ukryte cele¹⁹.

Po zbudowaniu swojego imperium na gruncie medialnym Silvio Berlusconi przeniósł się do świata polityki. Korzystając z wizerunku charyzmatycznego showmana, wspinał się po szczeblach kariery, a rzesze jego fanów sprzed telewizorów przenosiły się do lokali wyborczych. Zapowiadał walkę z korupcją wśród urzędników i pomoc przeciętnemu obywatelowi w starciu z biurokratyczną machiną, która od lat była utrapieniem Włochów. Obiecywał wybawienie obywateli od chciwego aparatu państwa, miał być ich przewodnikiem po nowej rzeczywistości. Przedstawiał się jako uczciwy, ciężko pracujący i wyznający tradycyjne wartości męż stanu.

*

Przypadający na lata 50. i początek lat 60. XX wieku cud gospodarczy (*boom economico*) miał ogromny wpływ na zmiany, jakie zaszły w tamtym okresie we włoskiej telewizji. Załamanie na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej, które przyszło tuż po nim, sprawiło, że telewizja stała się dla Włochów ucieczką od realnego świata. Wśród głównych narzędzi manipulacyjnych używanych przez najpopularniejszy wówczas środek masowego przekazu należy wymienić przede wszystkim: odmienną od dotychczasowej formę marketingu, dzięki której udawało się Berlusconiemu trafiać do odbiorców, wypromowanie programów telewizyjnych inspirowanych amerykańskimi *talk-show* i *reality show*, bardzo szybko stających się symbolem włoskiej rozrywki tamtych lat, i połączenie figury kobiety ze światem medialnej zabawy przy pomocy utrwalanych stereotypów. Największym jednak fenomenem, który w ogromnym stopniu był udziałem włoskich mediów, a w szczególności telewizji drugiej połowy XX wieku, pozostanie wykreowanie sylwetki zupełnie

¹⁸ Rai (Radiotelevisione italiana) to włoski publiczny nadawca radiowo-telewizyjny, który rozpoczął swoje działanie w 1954 roku. Rai, https://pl.wikipedia.org/wiki/Rai_%E2%80%93_Radiotelevisione_italiana (dostęp: 9.06.2025).

¹⁹ K. Golemo, *Berlusconizm, czyli o włoskich kłopotach z kulturą polityczną w epoce Silvia Berlusconi*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy kultury politycznej: studia i szkice*, red. M. Banaś, Kraków 2013, s. 133.

nowego włoskiego wyborcy. Została ona ukształtowana dzięki wprowadzanym stopniowo mechanizmom spektakularyzacji telewizji i uwidowiskowienia sceny politycznej, określanym mianem **berluskonizmu**, z których skutkami włoskie społeczeństwo mierzy się do dziś.

Bibliografia

- Alberti F., *La spettacolarizzazione dell'informazione: dai talk show alla cronaca nera*, Università degli Studi Sociali Guido Carli, Roma 2019.
- Berlusconismo* (berluskonizm), Treccani, <https://www.treccani.it/vocabolario/berlusconismo/?search=berlusconismo%2F> (dostęp: 8.06.2025).
- Biela B., *Typy i mechanizmy manipulacji w mediach*, „Studia Pastoralne” 2016, nr 12, s. 286–311.
- Cardini D., *Storia della televisione italiana*, Osservatorio Permanente Giovani-Editori XIV edizione del Progetto nazionale „Il Quotidiano in Classe” a.a. 2013/2014.
- Colonna E., *Una difficile eredità: la rappresentazione delle donne nella tv di Berlusconi*, Scomodo, <https://scomodo.org/la-rappresentazione-delle-donne-nella-tv-di-berlusconi/> (dostęp: 9.06.2025).
- Czerwone Brygady, https://pl.wikipedia.org/wiki/Czerwone_Brygady (dostęp: 25.06.2025).
- Drive-through, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Drive-through> (dostęp: 20.06.2025).
- Gioni E., *Da «Drive in» alla «Makover Television». Modelli femminili e di rapporto fra sessi nella TV berlusconiana (e non)*, „Studi Culturali” 2012, nr 1, s. 3–27.
- Golemo K., *Berlusconizm, czyli o włoskich kłopotach z kulturą polityczną w epoce Silvia Berlusconi*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy kultury politycznej: studia i szkice*, red. M. Banaś, Kraków 2013, s. 119–140.
- Habrajska G., *Perswazja i manipulacja w komunikacji. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2020.
- Lustri P., *Il berlusconismo e il passaggio dalla prima alla seconda repubblica*, Università degli Studi Sociali Guido Carli, Roma 2015.
- Manipulacja w mediach. Media o manipulacji*, red. T. Gackowski, J. Dziedzic, Warszawa 2011.
- Mediaset, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Mediaset> (dostęp: 8.06.2025).
- Rai, https://pl.wikipedia.org/wiki/Rai_%E2%80%93_Radiotelevisione_italiana (dostęp: 9.06.2025).
- Velina, Treccani, <https://www.treccani.it/vocabolario/velina/> (dostęp: 9.06.2025).

Martyna Marszał

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0009-0009-9748-9562>

HISTORIA JAKO ELEMENT PERSWAZJI W RELACJACH PRASOWYCH DOTYCZĄCYCH KONFLIKTU IZRAELSKO-PALESTYŃSKIEGO (NA PRZYKŁADZIE TYGODNIKA „POLITYKA”)

Artykuł prezentuje, w jaki sposób autorzy tekstów publikowanych w „Polityce” opisywali konflikt izraelsko-palestyński w 2006 i 2023 roku (uzasadnienie wyboru okresu, z którego pochodził materiał badaczy, znajduje się poniżej). Analizie treści poddano artykuły relacjonujące współczesne oblicza sporu, odnoszące się jednak do dat historycznych. Skupiono się na wyekscerpowaniu tych dat rocznych, które były istotne pod kątem przebiegu sporu izraelsko-palestyńskiego. Celem badania było stwierdzenie, czy autorzy tekstów „Polityki”, poprzez przywoływanie poszczególnych dat, starają się w konkretny sposób wpłynąć na odbiorcę – czy teksty te są opatrzone neutralnym, czy tendencyjnym komentarzem, bądź czy jedna ze stron konfliktu jest częściej ukazwana jako ofiara, czy jako atakujący.

W roku 2006 Hamas¹ zwyciężył w wyborach parlamentarnych w Autonomii Palestyńskiej²: „Popularność Hamasu osiągnęła szczyt w 2006 roku, kiedy wygrał on wybory do parlamentu Autonomii Palestyńskiej i przejął władzę

¹ Hamas – Muzułmański Ruch Oporu, najważniejsza palestyńska organizacja terrorystyczna w Okręgu Gazy i na Zachodnim Brzegu (Jordanu); *Hamas*, PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hamas;3909749.html> (dostęp: 16.05.2024).

² Nazwa „Autonomia Palestyńska” została powołana podczas rozmów w Oslo w 1993 roku: „OWP i Izrael podpisały porozumienie z Oslo, na mocy którego utworzono Autonomię Palestyńską oraz określono plan stopniowego przekazywania terytorium”; *Konflikt między Izraelem a Palestyną – komentarz ekspercki*, UMCS, <https://www.umcs.pl/pl/aktualnosci,4622,konflikt-miedzy-izraelem-a-palestyna-komentarz-eksperscki,138828.chtm> (dostęp: 26.05.2024).

od założonego przez Jasira Arafata ugrupowania Fatah³⁴. Natomiast w roku 2023 nastąpiła kolejna eskalacja konfliktu, co spowodowało jego duży rozgłos w mediach i publikację wielu tekstów na ten temat.

Skala oraz formy ataku przeprowadzonego przez Hamas i Palestyński Islamski Dżihad 8 października 2023 roku była bezprecedensowa i kompletnie zaskoczyła Izrael. [...] Liczba ofiar zszokowała Izraelczyków (ponad 1300 zabitych w Izraelu), jak i cały świat, co jest bezpośrednią przyczyną takiej agresywnej i nieprzejednanej postawy odwetowej. Skala bestialstwa wojennego po obu stronach jest ogromna, co wyróżnia tę wojnę spośród innych odsłon konfliktu izraelsko-palestyńskiego w ostatnich latach, a nawet i dziesięcioleciach⁵.

Artykuł analizuje 12 numerów czasopisma „Polityka” (8 numerów z 2023 roku, 4 z 2006 roku). Taki dobór był uwarunkowany ilością materiału związanego z podjętym tu tematem, który odnaleziono w dwóch rocznikach – w poszczególnych latach właśnie w tylu numerach pojawiły się artykuły opisujące konflikt lub strony sporu. Zestawiono daty wyróżnione w „Polityce”, a następnie ograniczono się do analizy trzech istotnych wydarzeń, które były w czasopiśmie przywoływane najczęściej, a więc do lat 1948–1949, 1993, 2006.

„Obiektywna” prasa

Postrzeganie prasy, czy jakiegokolwiek innego medium informacyjnego, jako źródła obiektywnego przekazu jest zakorzenione w świadomości polskiego społeczeństwa. Prawda, a ściślej mówiąc jej przekazywanie, jest wartością, do której media dążą, jednak chociażby ze względu na wyspecjalizowane charaktery czasopism różne kwestie są w nich odmiennie prezentowane, a elementy rzeczywistości niejednakowo wartościowane. Owa różnorodność powinna być widziana jako możliwość formułowania własnych opinii – jeśli różnorodnych, to przecież niejednomysłnych, demokratycznych. Prasa, tak jak

³ Fatah był polityczną i militarną organizacją Arabów palestyńskich, która walczyła z państwem izraelskim. Po kilku latach walki grupa nasiliła działania terrorystyczne przeciwko ludności izraelskiej.

⁴ Hamas, ZPE, <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/Dk9IgVkhi> (dostęp: 13.05.2024).

⁵ *Konflikt między Izraelem a Palestyną...*, UMCS, <https://www.umcs.pl/pl/aktualnosci,4622,konflikt-miedzy-izraelem-a-palestyna-komentarz-ekspercki,138828.chtm> (dostęp: 26.05.2024).

człowiek, może być wyrazicielem wartości, przez odbiorcę postrzeganych jako bliższe bądź dalsze jego światopoglądowi. Charakter czasopisma jest kształtowany przez narrację dziennikarzy, zazwyczaj zgodną z ich własnymi poglądami (te mogą charakteryzować się większym zaangażowaniem emocjonalnym).

Relacjonowanie konfliktu przez dziennikarzy ma szczególny charakter. Dziennikarz, jako „specjalny wysłannik, nie jedzie na wojnę po to, żeby na niej zginąć, ale po to, aby opowiedzieć historię i pokazać obrazy nieszczęścia. Wierzy, że news, dla którego narażał swoje życie, przyczyni się do zakończenia konfliktu”⁶. Będąc wśród ludzi, których codzienność pełna jest niebezpieczeństwa i strachu, sprawozdawca musi wykazać się pokorą i empatią. Powinien współczuć i współodczuwać, ale w sposób umiarkowany, żeby informacje przekazywane mediom nie epatowały emocjami. Innym istotnym elementem wspomnianym przez Małgorzatę Dudek, jest to, że: „Każda osoba wykonująca ten zawód powinna trzymać się kurczowo ważnego założenia: przede wszystkim nie oceniać. Nie wyrażać pochopnie sądów, zanim nie przegryzie się przez powierzchnią, zewnętrzną otoczkę danej sytuacji czy konfliktu”⁷. Patrząc na ludzkie nieszczęście, przebywając na terytorium jednej ze stron konfliktu, trudno o zachowanie obiektywizmu. Dziennikarz jest mimowolnie emocjonalnie przywiązany do jednej ze stron, co znajduje odzwierciedlenie w sposobie prowadzenia narracji. Korespondenci, którzy dla lepszego zobrazowania sytuacji przywołują daty historyczne, są podwójnie subiektywni. Ich narracja nie jest pozbawiona sugestywności, a konkretne wydarzenia, które w sposób korzystny lub mniej aprobatywny przedstawiają jedną ze stron, intensyfikują odbiór treści przez czytelnika.

Operowanie faktami historycznymi może skutkować formowaniem osądów nie na podstawie całościowego oglądu, ale za pomocą wyszczególnionych wydarzeń – mniej lub bardziej bolesnych dla konkretnego narodu.

Dyskurs medialny, będący dziś chyba najistotniejszą odmianą dyskursu publicznego, służy przede wszystkim przekazywaniu informacji, lecz kształtuje również opinie o zdarzeniach i faktach. Przedstawia je w określony sposób, najczęściej jako sensacje, ocenia tendencyjnie, a to wszystko w zasadzie po to, aby zainteresować czytelnika, co na rynku mediów komercyjnych jest sprawą pierwszoplanową⁸.

⁶ M. Hodalska, *Korespondent wojenny. Ofiarnik i ofiara we współczesnym świecie*, Kraków 2006, s. 7.

⁷ M. Dudek, *Wojciech Jagielski – misja dziennikarstwa wojennego*, „Kultura – Media – Teologia” 2021, nr 48, s. 96.

⁸ Z. Kloch, *Punkt widzenia i ideologia: o relacjach prasowych na temat ataku na World Trade Center*, „Pamiętnik Literacki” 2006, nr 97(1), s. 159.

Dziennikarz, decydując się na przytoczenie konkretnych wydarzeń, w pewien sposób je hierarchizuje. Odbiorca powinien krytycznie przyswajać informacje i samodzielnie diagnozować, czy jakaś wizja nie jest mu sugerowana bądź narzucana – jak w przypadku perswazji. Tę definiuje się jako specyficzny i powszechnie wykorzystywany sposób nakłaniania:

[...] stosujący perswazję (perswadujący) w pierwszym etapie dąży do zmiany, a przynajmniej do skorygowania postawy osoby, wobec której stosuje perswazję. [...] Przedmiotem perswazji może być każda sprawa podlegająca wartościowaniu intelektualnemu, etycznemu lub emocjonalnemu. Słuszność i/lub prawda są wartościami dla każdego z uczestników, choć zazwyczaj u obu interlokutorów nie są takie same, zaś ich przyjęcie wymaga świadomego i dobrowolnego wyboru między jedną a drugą wartością i/lub prawdą⁹.

Poniżej przedstawiono trzy wydarzenia historyczne oraz sposób ich funkcjonowania we współczesnych tekstach odnoszących się do konfliktu izraelsko-palestyńskiego.

Lata 1948–1949

Rok 1948 uznawany jest w Izraelu za przełomowy, ponieważ 14 maja tego roku Dawid Ben Gurion, jako jeden z głównych założycieli Izraela, odczytał Deklarację Niepodległości narodu żydowskiego. Oświadczenie bardzo szybko poparły Stany Zjednoczone oraz ZSRR i w ten sposób zapoczątkowano istnienie państwa izraelskiego. Chwilę po proklamowaniu deklaracji zjednoczone siły Egiptu, Transjordanii, Syrii, Libanu, Iraku i Jemenu zareagowały rozpoczęciem wojny, którą Palestyńczycy nazywają Nakbą, czyli katastrofą. Ogłoszenie niepodległości państwa pociągnęło za sobą wiele terytorialnych konsekwencji, takich jak przymusowe emigracje Palestyńczyków i próby ucieczki w stronę przejść granicznych, a także przejmowanie opuszczonych budynków przez Izraelczyków.

W 2006 roku w „Polityce” wzmianka o latach 1948–1949 pojawiła się jednorazowo:

⁹ G. Habrajska, *Perswazja i manipulacja w komunikacji. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2020, s. 70.

W listopadzie 1947 r.¹⁰ Walne Zgromadzenie ONZ postanowiło umiędzynarodowić Świąte Miasto. [...] Podjęta tego samego dnia uchwała o podziale Palestyny między Żydów i Arabów powędrowała na śmietnik historii wraz z mapą wytyczającą granice podziału. Pierwsza wojna izraelsko-arabska (1948–1949) zakończyła się ustaleniem linii frontu jako linii zawieszenia broni. O stałej, międzynarodowo gwarantowanej granicy młodego państwa żydowskiego nie było nawet mowy. W porównaniu z mapą ONZ Izrael powiększył swoje terytorium niemal trzykrotnie. Oprócz Arabów nikt nie protestował¹¹.

Cały numer skupia się na polityce Hamasu, partii, która kilka dni wcześniej objęła władzę. Autor artykułu zdradza swoje obawy względem pomysłów nowego ugrupowania. W powyższym fragmencie zakończenie wojny 1948–1949 funkcjonuje jako symboliczny moment, który w założeniu miał doprowadzić do ustabilizowania granic antagonistów. Podkreślone zostało tu nieprzestrzeganie podziałów terytorialnych. Użyto sformułowania „uchwała [...] powędrowała na śmietnik historii, o stałej [...] granicy nie było nawet mowy”, co wskazuje na radykalne postępowanie Izraelczyków i bezkompromisowe traktowanie Arabów pozbawionych terenów na rzecz poszerzania obszaru przeciwnika.

W 2023 roku wzmianka o latach 1948–1949 pojawiła się 5 razy w różnych kontekstach. Redaktorzy numeru „Polityki” z dnia 18 października 2023 roku dwukrotnie sięgnęli po wydarzenia z końca lat 40.

Pradziadowie ludzi zamkniętych w Gazie mieszkali kiedyś na terenach dzisiejszego Izraela, ale w 1948 r., kiedy wybuchła wojna, uciekli. Ich domy zostały skonfiskowane przez nowo powstałe państwo żydowskie jako „opuszczone”, dlatego mieszkańcy enklawy nazywają siebie uchodźcami, a Żydów – złodziejami. [...] Wziąwszy pod uwagę powyższe okoliczności, trudno spodziewać się, że wszyscy mieszkańcy Strefy Gazy będą cierpliwie i pokojowo oczekiwać na poprawę ich losu¹².

Wyraźna większość [...] mieszkańców [Strefy Gazy – przyp. M.M.] (ok. 80 proc.) to potomkowie Palestyńczyków, którzy w 1948 i 1949 r. uciekli lub zostali

¹⁰ Ze względu na narastające spory 29 listopada 1947 r. odbyło się posiedzenie ONZ, na którym miała zapaść decyzja co do dalszych losów sprawowania mandatu przez Wielką Brytanię. Rezolucja zakładała utworzenie dwóch odrębnych państw – arabskiego i żydowskiego. Uważano, że to wyjście kompromisowe.

¹¹ R. Frister, *Kompromis poszukiwany*, „Polityka”, 8.04.2006, s. 52.

¹² M. Zawadzki, *Nowa odsłona konfliktu bliskowschodniego*, „Polityka”, 18.10.2023, s. 55.

wygnani z terenów, które do dziś zajmuje Izrael. Oczywiście wielu z nich już dawno pogodziło się z tym, że nie mają szans na powrót. Ale jednocześnie [...] uważają, że Gaza to jedyne miejsce, gdzie mogą pozostać Palestyńczykami. Obawiają się, że gdy opuszczą ten ostatni skrawek ojczyzny – zostają podwójnymi uchodźcami – już nigdy do niej nie wrócą. Są więc w 41-kilometrowej pułapce¹³.

Arabowie zostali tu przedstawieni jako spadkobiercy terenów palestyńskich, których pozbawiono ziemi. Artykuły opublikowano krótko po ataku Hamasu (7 października 2023 roku), jednak ich autorzy nie opowiadają się stanowczo po żadnej ze stron. Krytyce poddane zostały politycznie agresywne rozwiązania premiera Izraela Benjamina Netanjahu który planował anektowanie kolejnych terenów. W numerze tym postępowanie Arabów nie zostało pominięte, jednak ofensywne intencje powiązano z Hamasem, a nie z Palestyńczykami, którzy znaleźli się w terytorialnej matni. Wobec osób znajdujących się ówczesnie w Gazie użyto leksemów: „(ludzie) zamknięci”, „opuścić (ten ostatni skrawek ojczyzny)”, „(być) w pułapce” kreujących obraz Strefy jako potrzasku, a jej opuszczenie jako decyzję o charakterze tożsamościowym. Oba fragmenty pełne są empatii wobec Palestyńczyków i ich działań, a odpowiedzialnością za krzywdę narodową z lat 1948–1949 obarczeni zostali Izraelczycy.

Numer z 25 października 2023 roku bardziej szczegółowo mówi o ówczesnych wydarzeniach w Autonomii Palestyńskiej – ponownej eskalacji konfliktu. Nie skupiono się na Izraelczykach jako ofiarach, czego można by się spodziewać, skoro palestyńska organizacja rozpoczęła ofensywę, a na poszkodowanych Gazańczykach. Mieszkańcy Strefy wielokrotnie zderzali się ze ścianą, ponieważ przejścia graniczne umożliwiające wydostanie się z niebezpiecznego obszaru były bombardowane: „Sceny przypominały wydarzenia z 1948 r., nazwane przez Palestyńczyków Nakbą. Izraelskie bojówki wysiedliły wtedy ponad 700 tys. Palestyńczyków z ich ziem, nie pozwalając im nigdy wrócić. [...] Wspomnienie Nakby powróciło w ostatnich dniach [...]”¹⁴. Wydarzenia nazwane Nakbą zostały przedstawione z jednej perspektywy – poszkodowanej ludności palestyńskiej. Według definicji WSJP „wysiedlić” oznacza: ‘zmusić kogoś do opuszczenia na stałe dotychczasowego miejsca zamieszkania’¹⁵, a więc użycie takiego leksemu sugeruje obraz Izraela jako uzurpatora. Dwa numery później także wspomniano symboliczną Nakbę, jednak tym razem opatrzone ją krótkim wyjaśnieniem w nawiasie:

¹³ Ibidem.

¹⁴ A. Qandil, *Tragedia cywilów*, „Polityka”, 25.10.2023, s. 51.

¹⁵ Wysiedlić, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/3207/wysiedlic (dostęp: 25.05.2024).

7 października to pobudka nie tylko dla Izraela, też dla stolic arabskich. Aman i Kair natychmiast zawrzały przeciw próbom wygnania Palestyńczyków z Gazy, jakby to była druga Nakba [wysiedlenia z 1948 roku – przyp. M.M.] – mówi dr Mahdi Abdul Hadi, akademik, prezes palestyńskiego stowarzyszenia politologów PASSIA¹⁶.

Ponownie pojawił się tutaj leksem „wysiedlać” i choć tym razem nie został użyty bezpośrednio przy Izraelczykach, poprzednia część zdania mówi o „próbach wygnania Palestyńczyków”, a więc ofensywie Izraela.

Skupienie się na kontekście społecznym (bardziej niż politycznym) można dostrzec w ostatnim z analizowanych numerów czasopisma z 2023 roku:

W maju 1948 r., a więc za żywej jeszcze pamięci, jego mieszkańcy powołali do życia Państwo Izrael jako strukturę mającą wyrażać ich interesy oraz je bronić. Rzecz jasna uczynili to nie wszyscy jego mieszkańcy: ogromna większość zamieszkających w wygasłej właśnie brytyjskiej Palestynie mandatowej Arabów uznało to państwo za wroga i podjęła z nim wojnę. Z kolei część Żydów religijnych uważała samą ideę utworzenia żydowskiego państwa ludzką, a nie Boską decyzją, za bluźnierczą, a jego powstające świeckie instytucje za równie obce, co wcześniejsze instytucje mandatowe¹⁷.

Spośród wszystkich fragmentów z 2023 roku ten może zostać uznany za najbardziej wyważony. Jest o tyle rzeczowy, że ukazuje dwie perspektywy – niezadowolonych Arabów i Żydów, a także nie koncentruje uwagi na prowokacjach polityków czy organizacji o politycznym charakterze.

Wrzesień 1993

Drugą datą, która wielokrotnie pojawiła się na łamach „Polityki” (7 razy), jest 9 września 1993 roku. Jest to jeden z najistotniejszych momentów w historii sporu, ponieważ wtedy konflikt izraelsko-palestyński miał się ostatecznie zakończyć. Jaser Arafat (przedstawiciel sprawy arabskiej) oraz Icchak Rabin (premier Izraela) po negocjacjach prowadzonych w Oslo w końcu podali sobie ręce. Uwieńczeniem zawarcia ugody było otrzymanie przez obu polityków Pokojowej Nagrody Nobla. W kolejnym roku podpisano umowę, dzięki której zasięg terytorium Autonomii Palestyńskiej został rozszerzony na obszary Strefy Gazy, miasta Jerycho, a po kilku miesiącach także na tereny Zachodniego

¹⁶ P. Sasnał, *Czy konflikt w Gazie rozleje się szerzej*, „Polityka”, 15.11.2023, s. 56.

¹⁷ K. Gebert, *Golda i Bibi, premierzy trudnych czasów*, „Polityka”, 8.11.2023, s. 46.

Brzegu. Gdy w Izraelu zmieniono skład rządu i premierem został Benjamin Netanjahu, zerwane zostały rozmowy pokojowe i wewnątrz OWP¹⁸ ponownie zaczęły narastać konflikty.

W artykule „Polityki” z dnia 7 stycznia 2006 opisywana data funkcjonuje jako symbol niespełnionych nadziei, w słowach Noama Livnego, porucznika wojsk inżynierskich:

Dziś nie mam powodów, by w to wierzyć. Dobrze pamiętam rozmowy w Oslo. Mówili nam: wytrzymajcie, jeszcze tylko kilka tygodni, musimy kontynuować okupację, żeby wszystkiego dopilnować – dodaje. Ale nic się nie skończyło, rozmowy przerwano, wybuchła druga intifada¹⁹.

Wypowiedź wojskowego, pełna goryczy, nie jest doprecyzowana wyjaśnieniem, co się stało w Oslo i czym jest intifada²⁰. Tekst traktuje o izraelskich żołnierzach, którzy rezygnują z bezmyślnego spełniania rozkazów przełożonych. To tzw. refusenicy²¹, którzy nie chcą brać udziału w akcjach wojskowych na terenie Zachodniego Brzegu i Strefy Gazy. Drobną wzmianką o porozumieniach z Oslo pojawiła się także w artykule z 25 lutego 2006 roku:

Kwestia finansowania władz palestyńskich już dawno przestała być wewnętrzną sprawą Palestyńczyków. Od 1993 r., a więc od czasu podpisania porozumień w Oslo, jedynie dzięki dotacjom z Ameryki, Europy i Japonii możliwe było zarządzanie terenami, które miałyby stanowić załączek przyszłej wolnej Palestyny²².

Tekst powstał niecały miesiąc po wygraniu wyborów przez Hamas (styczeń 2006) i dotyczył podejmowania nowych działań przez nowo powstały rząd. Autor mówi o tym, że działania nowej partii mogą doprowadzić do eskalacji przemocy na tamtejszym obszarze.

Inaczej odwołano się do rozmów z Oslo w ostatnim z analizowanych numerów z 2006 roku, gdzie pojawiło się wyjaśnienie istoty zdarzenia:

To w ich imieniu [mieszkańców terenów okupowanych przez Izrael – przyp. M.M.] OWP podpisała porozumienie w Oslo, uznające Państwo Izrael. Równocześnie Izrael, a także ONZ uznały Organizację Wyzwolenia Palestyny za jedynego

¹⁸ OWP – Organizacja Wyzwolenia Palestyny; OWP, SJP, <https://sjp.pwn.pl/so/OWP/4482869.html> (dostęp: 17.05.2024).

¹⁹ R. Żarnowski, *Pożegnania z bronią*, „Polityka”, 7.01.2006, s. 46.

²⁰ Intifada – w krajach arabskich: powstanie zbrojne; *Intifada*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/55435/intifada (dostęp: 16.05.2024).

²¹ „Od angielskiego słowa *refuse* – odmawiać” („Polityka”, 7.01.2006, s. 45).

²² R. Frister, *Impas po Hamasie*, „Polityka”, 25.02.2006, s. 50.

prawowitego reprezentanta sprawy palestyńskiej. Uгода w Oslo, podpisana we wrześniu 1993 r., umożliwiła powstanie autonomicznych władz palestyńskich na ziemiach okupowanych przez Izrael, a także przyjazd Jasera Arafata z Tunisu do Gazy i Ramalii²³.

Autor artykułu zdecydował się nakreślić genezę wydarzenia, jednak jego wyjaśnienie nie jest pozbawione sugestyności. Rok 1993 funkcjonuje tu jako moment dający możliwość uwolnienia się spod ucisku. Według WSJP „okupować” oznacza: „zajmować, stosując przemoc zbrojną, terytorium jakiegoś państwa i ustanawiać w nim swoją władzę”²⁴, a w drugim znaczeniu „zajmować bezprawnie jakieś miejsce, aby w ten sposób wymóc coś dla siebie”²⁵. Nazwanie terenu spornego „ziemią okupowaną przez Izrael” zakłada funkcjonowanie Palestyńczyków jako tych, którzy przez pewien czas nie mieli możliwości swobodnego przebywania na tym terenie, ponieważ został zajęty poprzez agresywnego okupanta.

W 2023 roku w „Polityce” znalazły się cztery wzmianki o wydarzeniach 1993 roku. W trzech z nich strony konfliktu zostały przedstawione w sposób sugestynny – jako te mniej lub bardziej poszkodowane, ale są także fragmenty o charakterze neutralnym: „A jeszcze nie tak dawno, w 1993 r., kiedy Izraelczycy i Palestyńczycy podpisali porozumienie pokojowe w Oslo, osadników było 100 tys. (porozumienie zakładało stopniowe przekazywanie Zachodniego Brzegu Palestyńczykom)”²⁶. Za oceniające można uznać użycie leksemu „osadnicy”, jednak poza tym elementem opis krótko wyjaśnia, co zakładało porozumienie z 1993 roku. Pozostałe przykłady, w których powołano się na ugodę z Oslo, prezentują Izraelczyków bądź Arabów jako łamiących prawo uczestników sporu:

Jednocześnie izraelska skrajna prawica, [...] preforsowała właśnie plan budowy kolejnych ponad 5 tys. mieszkań w osiedlach, które w świetle prawa międzynarodowego i porozumień z Oslo są nielegalne. Porozumienie z Oslo zawarte w 1993 r. między Izraelem i Organizacją Wyzwolenia Palestyny, dały podwaliny pod palestyńskie samostanowienie. Ale podpisujący je Jaser Arafat zapewne nie przypuszczał, że 40 lat później Palestyńczycy nadal nie będą mieli swojego państwa²⁷.

²³ Idem, *Dwójka bez sternika*, „Polityka”, 20.05.2006, s. 54.

²⁴ *Okupować*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/34345/okupowac (dostęp: 14.05.2024).

²⁵ Ibidem.

²⁶ M. Zawadzki, *Młodzi groźni osadnicy*, „Polityka”, 8.03.2023, s. 52.

²⁷ A. Zagner, *Nadchodzi trzecia intifada?*, „Polityka”, 5.07.2023, s. 47–48.

W dalszej części tego tekstu opisano, na ile stref została podzielona Autonomia Palestyńska na skutek ekspansywnych działań wojsk izraelskich. W cytowanym fragmencie zwrócono uwagę na agresywne zachowanie izraelskiej prawicy, która bezprawnie buduje osiedla na nieprzeznaczonym do tego obszarze. Porozumienie występuje tu jako symbol nadziei dla Palestyńczyków, które jednak po kilkudziesięciu latach okazały się płonne. Inny numer „Polityki”, w którym przy okazji rozmów z Oslo poruszono także temat budowanych osiedli jako skutku ofensywnych zachowań Izraela, pojawił się 18 października 2023 roku:

Coraz śmielej mówią oni [żydowscy osadnicy – przyp. M.M.] o aneksji kolejnych części Zachodniego Brzegu, okupowanego przez Izrael od 1967 r. Ich osiedla rozbudowują się w rekordowym tempie, a każdy nowy dom zmniejsza szanse, że kiedyś na Zachodnim Brzegu powstanie niepodległe państwo dla żyjących tam 3 mln Palestyńczyków – zgodnie z porozumieniem, które Izrael podpisał w 1993²⁸.

Powołanie się na umowy z 1993 roku kładzie nacisk na powinność Izraela, która nie została spełniona. Wraz z porozumieniem pojawiła się szansa na powstanie niepodległego państwa dla Palestyńczyków. Powyższy fragment ukazuje bezkompromisową postawę Izraelczyków. Aneksja zakłada ‘przyłączenie siłą jakiegoś terytorium lub państwa do innego państwa’²⁹, a użycie przymiotnika „kolejny” wskazuje, że takie postępowanie nie jest bynajmniej jednorazowe. Obszar anektowany nazwany został terenem „okupowanym”, a więc zajmowanym poprzez przemoc zbrojną³⁰.

Inny ton pojawił się w ostatnim fragmencie z 2023 roku, gdzie powołano się na wydarzenia z Oslo:

Hamas został zdelegalizowany, a Izrael wszczął tajne negocjacje z Fatahem, które w 1993 r. doprowadziły do podpisania porozumień z Oslo. W Jerychu i Strefie Gazy władzę przejęła Autonomia Palestyńska. Dalszy postęp negocjacji zablokował jednak nieuznający ich Hamas, który serią zamachów samobójczych, w których na przestrzeni kilku lat zginęło 1,2 tys. Izraelczyków, wysadził w powietrze zaufanie Izraela, że pokój z Palestyńczykami jest możliwy³¹.

²⁸ M. Zawadzki, *Nowa odsłona...*, s. 55.

²⁹ *Aneksja*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/48567/aneksja> (dostęp: 21.05.2024).

³⁰ Na podstawie hasła ‘okupowany’ z WSJP; *Okupować*.

³¹ K. Gebert, *Golda i Bibi...*, s. 48.

Tutaj, w przeciwieństwie do poprzednich przykładów, skupiono się na stronie nieizraelskiej³², a więc na Hamasie, który stanowił pewnego rodzaju przeszkodę w optymistycznym rozwiązaniu sporu izraelsko-palestyńskiego.

Rok 2006

Okres ten był istotny dla mieszkańców spornego terenu z co najmniej dwóch względów – wówczas w południowym Libanie³³ wybuchła wojna między Izraelem a libańską partią polityczną – Hezbollahem, a Hamas wygrał wybory parlamentarne i przejął rządy w Autonomii Palestyńskiej³⁴.

W roku 2023³⁵ po raz pierwszy powołano się na tę datę w numerze z 5 lipca, w którym krytyce poddano m.in. Mahmuda Abbasa (prezydenta autonomicznej Palestyny), określając go jako osobę, która biernie podchodzi do sprawy narodowej:

Broń w tym konflikcie jest kluczowa, bo wygra ta siła, której uda się zgromadzić więcej uzbrojonych ludzi. Ostatnie wybory w 2006 r. wygrał Hamas, najważniejsza islamistyczna organizacja Palestyńczyków, ale nie był w stanie dogadać się z Fatahem, zrzeszającym świeckich nacjonalistów palestyńskich. A to doprowadziło do kolejnego kryzysu politycznego. Abbas, którego władzy Hamas przez lata nie uznawał, dziś odgrywa rolę dekoracyjną i stał się bohaterem memów przedstawiających go jako przysypiającego dziadka, który ze względu na chorobę już praktycznie nie mówi³⁶.

Oprócz ironicznej wzmianki dotyczącej głowy państwa z cytowanego fragmentu wyłania się znamieny wizerunek Hamasu. Część dotycząca wygranych wyborów poprzedzona została zdaniem wypełnionym leksemami związanymi z agresją: „broń (w konflikcie)”, „(wygra ta) siła”, „uzbrojonych (ludzi)”.

³² Przymiotnik „nieizraelska” został użyty celowo – Palestyńczyków nie należy całościowo utożsamiać z Hamasem.

³³ Artykuł poruszający temat wybuchu wojny izraelsko-libańskiej pojawił się 5 sierpnia 2006 roku (konflikt rozpoczął się w lipcu 2006 roku).

³⁴ Ze względu na temat artykułu skupiono się na wydarzeniach związanych z objęciem władzy przez Hamas.

³⁵ Jednym z omawianych wydarzeń są wygrane wybory Hamasu, do których z oczywistych względów nie odnoszono się jako do wydarzeń historycznych w artykułach „Polityki” z roku 2006.

³⁶ A. Zagner, *Nadchodzi trzecia ...*, s. 49.

W świetle powyższego fragmentu przejęcie władzy przez członków Hamasu zakończyło się fiaskiem, które jedynie pogłębiło problemy polityczne Palestyńczyków. Jeśli przedstawiciele organizacji nieprzychylnie odnosili się do biernej postawy prezydenta, to można przypuszczać, że zamiast słów preferują czyny. Wskazuje na to artykuł, który ukazał się po paru miesiącach:

W pierwszych kilkunastu latach istnienia Hamas zajmował się tylko działalnością społeczną i terrorystyczną. Prowadził meczety, tworzył szkoły i pomagał biednym, a do Izraela wysyłał samobójców, którzy wysadzali się w autobusach czy kawiarniach. Jednym z pierwszych działaczy, który uważał, że to za mało i że należy włączyć się do polityki, był Ismail Hanija. To on w styczniu 2006 r. stanął na czele hamasowskiej listy kandydatów w wyborach parlamentarnych w Autonomii Palestyńskiej³⁷.

Tekst skupiał się na charakterystyce organizacji funkcjonujących na terenie Autonomii Palestyńskiej bądź działających dla tego obszaru. W cytowanym fragmencie można dostrzec dwojaki obraz działań hamasowców – składają się na nie zarówno posunięcia bardziej humanitarne, jak np. „pomaganie biednym”, jak i mniej altruistyczne: „wysyłanie samobójców” do Izraela. 2006 rok funkcjonuje tu jako moment, w którym na scenie politycznej pojawił się Ismail Hanija chcący przekierować poczynania grupy na tory bardziej dyplomatyczne.

Społeczne dokonania Hamasu zostały podkreślone w kolejnym numerze tygodnika:

Hamas to nie tylko 20 tys. terrorystów, ale cała infrastruktura władzy w Gazie: żadne stanowisko – od nauczyciela po dyrektora szpitala – nie jest obsadzone bez zgody tej organizacji. Miejsce islamistów musiałyby zająć jakaś inna siła polityczna, a po fizycznej rozprawie ze świeckim Fatahem, podjętej rok po wygranych przez Hamas wyborach z 2006 r., nie pojawiła się nowa opozycja – ani zresztą nowe wybory³⁸.

W tym fragmencie organizacja przedstawiona została jako zrzeszenie wyznawców, którzy kontrolują sektory społeczne i tworzą grupę o nastawieniu apodyktycznym. Rokiem 2006 posłużono się jako symbolicznym momentem, w którym stracono nadzieję na możliwość przeprowadzenia wyborów, uznano go za kres demokracji.

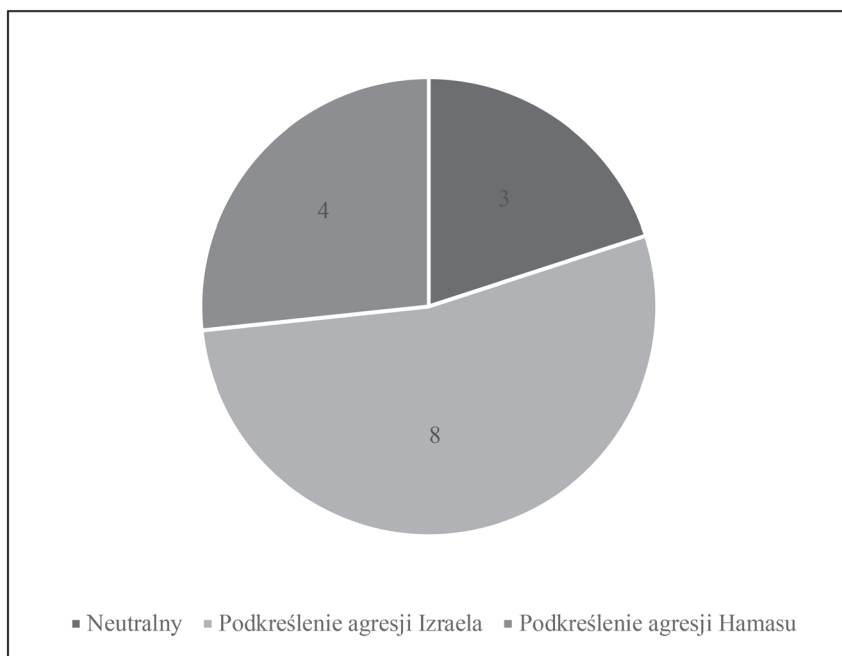
³⁷ M. Zawadzki, *Czym jest Hamas i kim są jego przywódcy*, „Polityka”, 22.11.2023, s. 54.

³⁸ K. Gebert, *Zniszczyć Hamas – i co dalej?*, „Polityka”, 29.11.2006, s. 55.

*

W przeanalizowanym materiale pojawiło się 15 wzmianek o badanych wydarzeniach, w tym 5 o latach 1948–1949, 7 o roku 1993 oraz 3 o roku 2006. Fragmenty artykułów, w jakich powoływano się na konkretne daty historyczne, zostały podzielone na te, które omówiły określone wydarzenie w sposób:

- 1) neutralny³⁹;
- 2) podkreślający agresywną postawę Izraelczyków i ukazujący poszkodowanych Palestyńczyków;
- 3) podkreślający agresywną postawę hamasowców i prezentujący poszkodowanych Izraelczyków.

Wykres 1. Liczba wzmianek i sposób omówienia wydarzeń historycznych

Źródło: opracowanie własne.

O latach 1948–1949 czterokrotnie wzmiankowano przy okazji opisywania agresywnych działań Izraela. Proklamacja powołująca do istnienia państwo

³⁹ W kontekście przeanalizowanych treści termin „neutralny” oznacza wyważony, tzn. w konkretnym fragmencie treść nie była ukierunkowana na krytykę jednej ze stron (a na obie strony), bądź negatywnych komentarzy nie było wcale.

Izrael funkcjonowała w artykułach jako moment, który miał wprowadzić stabilny podział granic, czego nie respektowali Izraelczycy. Kilukrotnie podkreślono, że po podjęciu decyzji w 1948 roku Gzańczyzy zostali zmuszeni do opuszczenia dotychczasowych miejsc zamieszkania. Zaznaczano, że osoby uwięzione w Strefie Gazy są spadkobiercami tamtejszych terenów. Opisując eskalację konfliktu w 2023 roku, dwukrotnie zestawiono 7 października z Nakbą z roku 1948, a więc traumatycznymi wspomnieniami palestyńskiej ludności: „Lata 1948–1949 zostały historycznie uznane za I wojnę izraelsko-arabską. Dla Żydów była to walka o wolność, dla Arabów – Nakba, katastrofa”⁴⁰. Symboliczna Nakba została określona jako wysiedlenia narzucane przez Izraelczyków, którzy jednocześnie burzyli jakąkolwiek wizję powrotu. Jednokrotnie rok 1948 opisano w sposób wyważony, wspomniano o tym, że decyzję o powstaniu państwa Izrael skrytykowała nie tylko strona arabska, uznająca nowe państwo za wrogię, ale także żydowska strona religijna, która odczytała uchwałę jako werbalną profanację.

W artykułach nawiązujących do wydarzeń z 1993 roku data ta czterokrotnie pojawiła się w otoczeniu opisującym agresywne postępowania Izraelczyków. Przede wszystkim rok 1993 funkcjonuje jako data dająca podstawę do samostanowienia Arabów, którzy mieli odzyskać utracone tereny. Wydarzenia z tamtego roku wystąpiły w tekście jako utracony symbol nadejścia nowego. Nie tylko dla Palestyńczyków, ale także Izraelczyków zmęczonych nieustającą okupacją. W kontekście tej daty dwukrotnie wypowiedziano się o porozumieniu neutralnie, tłumacząc jedynie, na czym umowa miała polegać, bez wskazywania ofiar i oprawców. Jednokrotnie przy przywołaniu porozumień z Oslo wspomniano o Hamasie jako organizacji, która napastliwymi działaniami zaprzepaściła szansę na dobre relacje z Izraelem.

Powołując się na wydarzenia z roku 2006, podkreślano przede wszystkim ofensywne zachowania Hamasu. W tym czasie hamasowcy objęli władzę w Autonomii Palestyńskiej, co według opinii autorów artykułów nie wróżyło poprawy stosunków izraelsko-palestyńskich. Hamas opisywano nie tylko jako grupę ekstremistów, ale także jako mocną strukturę społeczną, której wpływy wykraczają daleko poza działania *stricto* terrorystyczne.

W poddanych analizie artykułach „Polityki” można dostrzec określony punkt widzenia. Tekst dziennikarski co prawda „odsyła do realności, mówi o faktach”⁴¹, ale te „przepuszczone przez medium języka z konieczności stają się

⁴⁰ J. Parkot, *Nakba, czyli katastrofa Palestyńczyków i Palestynek*, Salamlab, <https://salamlab.pl/pl/mija-75-lat-od-nakby-co-trzeba-wiedziec-o-tragedii/> (dostęp: 29.05.2024).

⁴¹ S. Barthes, za: Z. Kłoch, *Punkt widzenia i ideologia...*, s. 50.

»faktami lingwistycznymi«, są relacją prowadzoną z czyjegoś punktu widzenia (podobnie jak ma to miejsce w opisie zdarzeń historycznych)⁴². W badanym materiale dominuje przekaz podkreślający agresywną postawę Izraela. Palestyńczycy częściej opisywani byli jako uciśnieni przez politykę Izraela. Jednak ofensywne postępowanie hamasowców nie zostało pominięte, przedstawiono je jako przeszkodę na drodze do pokoju.

Bibliografia

- Aneksja*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/48567/aneksja> (dostęp: 21.05.2024).
- Dudek M., *Wojciech Jagielski – misja dziennikarstwa wojennego*, „Kultura – Media – Teologia” 2021, nr 48, s. 83–101.
- Frister R., *Dwójka bez sternika*, „Polityka”, 20.05.2006, s. 52–54.
- Frister R., *Impas po Hamasie*, „Polityka”, 25.02.2006, s. 48–50.
- Frister R., *Kompromis poszukiwany*, „Polityka”, 8.04.2006, s. 50–53.
- Gebert K., *Golda i Bibi, premierzy trudnych czasów*, „Polityka”, 8.11.2023, s. 46–48.
- Gebert K., *Zniszczyć Hamas – i co dalej?*, „Polityka”, 29.11.2023, s. 54–55.
- Habrajska G., *Perswazja i manipulacja w komunikacji. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2020.
- Hamas*, PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hamas;3909749.html> (dostęp: 16.05.2024).
- Hamas*, ZPE, <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/Dk9IgVkhi> (dostęp: 13.05.2024).
- Hodalska M., *Korespondent wojenny. Ofiarnik i ofiara we współczesnym świecie*, Kraków 2006.
- Intifada*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/55435/intifada (dostęp: 16.05.2024).
- Kloch Z., *Punkt widzenia i ideologia: o relacjach prasowych na temat ataku na World Trade Center*, „Pamiętnik Literacki” 2006, nr 97(1), s. 159–188.
- Konflikt między Izraelem a Palestyną – komentarz ekspercki*, UMCS, <https://www.umcs.pl/pl/aktualnosci/4622,konflikt-miedzy-izraelem-a-palestyna-komentarz-eksperscki,138828.htm> (dostęp: 26.05.2024).
- Okupować*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/34345/okupowac (dostęp: 14.05.2024).
- OWP, SJP, <https://sjp.pwn.pl/so/OWP;4482869.html> (dostęp: 17.05.2024).
- Qandil A., *Tragedia cywilów*, „Polityka”, 25.10.2023, s. 50–52.
- Parkot J., *Nakba, czyli katastrofa Palestyńczyków i Palestynek*, Salamlab, <https://salamlab.pl/pl/mija-75-lat-od-nakby-co-trzeba-wiedziec-o-tragedii/> (dostęp: 29.05.2024).

⁴² Ibidem.

Sasnal P., *Czy konflikt w Gazie rozleje się szerzej*, „Polityka”, 15.11.2023, s. 55–57.

Wysiedlić, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/3207/wysiedlic (dostęp: 25.05.2024).

Zagner A., *Nadchodzi trzecia intifada?*, „Polityka”, 5.07.2023, s. 47–50.

Zawadzki M., *Czym jest Hamas i kim są jego przywódcy*, „Polityka”, 22.11.2023, s. 54–55.

Zawadzki M., *Młodzi groźni osadnicy*, „Polityka”, 8.03.2023, s. 52–54.

Zawadzki M., *Nowa odsłona konfliktu bliskowschodniego*, „Polityka”, 18.10.2023, s. 54–57.

Żarnowski R., *Pożegnania z bronią*, „Polityka”, 7.01.2006, s. 45–46.

Kacper Chałagus

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0009-0000-7338-8155>

JĘZYKOWA MANIPULACJA W DISKURSYJ POLITYCZNYM NA PODSTAWIE WYSTĄPIEŃ WŁADIMIRA PUTINA

Język polityczny, zwłaszcza techniki manipulacyjne odgrywają kluczową rolę w kreowaniu wizerunku i legitymizowaniu działań władzy. Władimir Putin wykorzystuje różnorodne techniki językowe do kształtowania opinii publicznej oraz wpływania na odbiorców swoich wystąpień¹. Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia środków stosowanych przez prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Badanie miało charakter jakościowy i opierało się na analizie dwóch wystąpień Władimira Putina, opublikowanych na oficjalnym kanale Kremla w serwisie YouTube (kremlin). Materiały te zostały udostępnione w początkowej fazie rosyjskiej ofensywy na Ukrainę w 2022 roku. Kryterium doboru tekstów stanowiły wspólna tematyka, wysoki poziom nacechowania emocjonalnego oraz zauważalna intencja – kluczowe elementy dla badania językowej manipulacji.

Analiza została przeprowadzona w oparciu o teorię językową Aleksego Awdiejewa, który wyróżnia cztery grupy tzw. metaoperatorów perswazyjnych. Każda z grup pełni odmienną funkcję w procesie wpływania na odbiorcę, obejmując m.in. środki argumentacyjne, emocjonalne, logiczne oraz pragmatyczne. Celem badania było opisanie i sklasyfikowanie zastosowanych przez Putina środków językowych wpływu, ze szczególnym uwzględnieniem ich funkcji manipulacyjnych.

¹ Por. R. Gawarkiewicz, *Narracja wojenna prezydenta Federacji Rosyjskiej. Analiza przestrzeni mentalnej wygenerowanej przez W. Putina w wystąpieniach do narodu*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2024, nr 15(2), s. 181–197; D. Gierasińska, *Wiarogodność wypowiedzi Władimira Putina na temat relacji rosyjsko-ukraińskich: studium corocznych konferencji prasowych*, „Refleksje. Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów” 2020, t. 21, s. 51–70; С. Ван, Е. Ван, *Тактики и приемы речевого воздействия в тексте выступления В. В. Путина на 70-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН*, „Политическая лингвистика” 2018, t. 6, s. 133–139.

Dyskurs polityczny i jego funkcje

Język polityki, według Bogdana Walczaka², to odmiana języka ogólnego używana w tekstach poruszających tematy polityczne, związanych ze środowiskiem politycznym. Janina Fras³ dodatkowo podkreśla perswazyjność języka polityki, sugerując, że głównym jego zadaniem jest zdobycie akceptacji lub chociaż przychylności odbiorców komunikatu. Opis tej odmiany języka uzupełniają sfery jej wykorzystania, wymienione przez Kazimierza Ożoga⁴, tj. podejmowanie decyzji, ustanawianie praw, działalność parlamentu czy prezydenta.

Dyskurs polityczny realizowany jest w następujących kanałach⁵: drukowanych – są to gazety, dzienniki, książki, broszury czy plakaty; audiowizualnych – kanały telewizyjne, stacje radiowe, kino, teatr, audiobooki; elektronicznych – strony internetowe, blogi itp. W każdym z tych kanałów możemy wyróżnić dwa typy perswazyjności: jawny i niejawny⁶. Perswazyjność jawna to apele i argumentacja, których celem nie jest ukrycie zamiarów nadawcy komunikatu. Cechują się one emocjonalnością, użyciem wykrzykników czy trybu rozkazującego⁷. Perswazja niejawna opiera się na sugestiach, które pomagają przedstawić różne sytuacje w odpowiednim świetle – pozytywnym, neutralnym lub negatywnym. Wykorzystywane są do tego słowa i wyrażenia mające jasny odcień emocjonalny⁸.

Metaoperatory perswazyjne

Aleksy Awdiejew⁹ opisał fenomen słów, których głównym zdaniem jest zwiększenie efektywności komunikatu. Podzielił je na następujące grupy:

² B. Walczak, *Co to jest język polityki?*, „Język a Kultura” 1994, t. 11, s. 15–20.

³ J. Fras, *Język propagandy politycznej*, [w:] *Teoria i praktyka propagandy*, red. B. Dobek-Ostrowska, J. Fras, B. Ociepka, Wrocław 1997, s. 88, 91.

⁴ K. Ożóg, *Język w służbie polityki. Językowy kształt kampanii wyborczych*, Rzeszów 2004, s. 39.

⁵ Ю. В. Ключев, *Каналы, формы, ресурсы публичного политического дискурса*, „Вестник Санкт-петербургского университета” 2009, Вып. 1. Ч. II, s. 242.

⁶ J. Fras, *Język propagandy politycznej*, s. 91.

⁷ Ibidem, s. 92.

⁸ Ibidem, s. 95.

⁹ A. Awdiejew, *Systemowe środki perswazji*, [w:] *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, P. Nowak, Lublin 2004, s. 72.

operatory blokujące weryfikację, operatory wywołujące „efekt obserwatora”, operatory zmieniające hierarchię układu informacyjnego, operatory wzmocnienia funkcji pragmatycznych.

Operatory z pierwszej grupy, tj. operatory blokujące weryfikację, mają za zadanie odwołać się do świadomości słuchaczy, do wiadomości już przez nich posiadanych i upewnić ich w tym, że słyszany właśnie komunikat jest z nimi zgodny, a co za tym idzie – prawdziwy¹⁰. Mogą one odwoływać się także do informacji przekazywanych pośrednio – „ktoś gdzieś słyszał, jak pewna osoba mówi, że...” – co, zgodnie z maksymą jakości Grice’a, odbieramy jako prawdziwe¹¹. Autor podkreśla ich wysoką efektywność w przypadku, gdy kanałem nadawczym komunikatu są wszelkiego rodzaju media – w takim przypadku niemożliwe jest przejście na metapoziom i omówienie formy oraz treści komunikatu¹². Awdiejew wymienia następujące przykłady tych operatorów¹³: „wszyscy wiedzą, że”, „jak wiadomo”, „dobrze wiesz, że”, „jak ci wiadomo”. Badacz zaznacza też, że operatory te mogą podkreślać rutynowość danej sytuacji, uwiarygadniając ją lub wręcz przeciwnie, przedstawiać ją „jako unikalne naruszenie zwykłego porządku”¹⁴.

Druga grupa operatorów ma za zadanie „wywołać efekt obserwatora”, to znaczy tak przedstawić sytuację, aby odbiorca komunikatu poczuł się jej uczestnikiem, częścią. Dzieje się tak, gdy w treść komunikatu wplecione zostają wyrażenia takie jak¹⁵: „wyobraź sobie”, „jak widzisz”.

Grupa operatorów zmieniających hierarchię systemu informacyjnego realizowana jest przede wszystkim na poziomie prozodycznym – głównym jej elementem są akcenty logiczne, z pomocą których nadawca komunikatu podkreśla ważne dla siebie komponenty¹⁶. Niezwykle przydatna wydaje się tu również rematyzacja, która przenosi pewne elementy wypowiedzi do poziomu założeń, realizowanych na płaszczyźnie orzekania¹⁷. Wystarczy porównać przytoczone przez Awdiejewa¹⁸ przykłady: „Kowalski jest słabym inżynierem” vs. „Słabe kwalifikacje Kowalskiego doprowadziły do awarii”. W pierwszej wypowiedzi

¹⁰ Ibidem, s. 73.

¹¹ H. P. Grice, za: A. Marciniak, *Teoria implikacji konwersacyjnej w koncepcji Herberta Paula Grice’a*, „Pedagogika Filozoficzna on-line” 2013, t. 1, s. 91.

¹² A. Awdiejew, op. cit., s. 73.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, s. 74.

¹⁵ Ibidem, s. 75.

¹⁶ Ibidem, s. 76.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, s. 77.

informacja podana jest wprost, w drugiej zaś przeniesiona została do poziomu pewnego założenia – wszakże, gdyby Kowalski był inżynierem o wysokich kwalifikacjach, to nie doszłoby do awarii.

Ostatnia grupa operatorów – operatory wzmocnienia funkcji pragmatycznych – zakłada zwiększenie efektywności wszelkiego rodzaju próśb, gróźb, życzeń, obietnic czy zakazów. Są to zwroty takie jak¹⁹: „Jestem (absolutnie, zupełnie, całkowicie) pewien, że”, „Mów, co chcesz”, „Sam zobaczysz”, „Zrób to dla mnie!”, „Natychmiast!”, „Jak Boga kocham!”.

Analiza wystąpień Władimira Putina

Źródłem materiału wykorzystanego w analizie są nagrania opublikowane w początkach tzw. specjalnej operacji wojskowej na oficjalnym kanale Kremla – kremlin – w serwisie YouTube.

W wystąpieniu z 22 lutego 2022 roku Putin wypowiedział następujące słowa: „**Факт остаётся фактом**²⁰ – ещё за два года до развала СССР его судьба была **фактически** предрешена”²¹ („**Fakt pozostaje faktem** – już dwa lata przed upadkiem ZSRR, jego los był **faktycznie** przesądzony” – tłum. K.Ch.). Prezydent odnosi się tu do faktu jako pewnego aksjomatu – pewnika, czegoś oczywistego. Pomaga to utwierdzić odbiorcę w prawdziwości komunikatu, wszak nikt nie będzie się z faktem kłócił, co zgodne jest z opisanymi przez Awdiejewa operatorami blokującymi weryfikację. Jednocześnie należy zauważyć wykorzystanie przez Putina akcentów logicznych (wyróżnionych **boldem**), które w tym wypadku pełnią funkcję operatorów blokujących weryfikację i zmieniających hierarchię układu informacyjnego – jednocześnie blokują możliwość zaprzeczenia treści komunikatu i podkreślają ważne dla nadawcy elementy.

Kolejny przykład, w którym występują operatory tych samych grup, pochodzi z wystąpienia opublikowanego 24 lutego 2022 roku: „**Ответ ясен, всё понятно и очевидно**”²² („Odpowiedź jest jasna, **wszystko jest zrozumiałe**

¹⁹ Ibidem, s. 78–79.

²⁰ Wszystkie wyróżnienia w tekście pochodzą od autora.

²¹ Kremlin, *Обращение президента Российской Федерации* (*Obrashchenie prezidenta Rossijskoi Federatsii*), YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=yPP1PtL6bMw> (dostęp: 29.05.2024).

²² Kremlin, *Обращение президента Российской Федерации* (*Obrashchenie prezidenta Rossijskoi Federatsii*), YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=sIPIMD9sPhA> (dostęp: 29.05.2024).

i widoczne gołym okiem” – tłum. K.Ch.). W tym wypadku Putin odnosi się do świadomości odbiorców, według niego wszystko jest dla nich „jasne, zrozumiałe i widoczne gołym okiem”, co dodatkowo podkreśla akcentami logicznymi (wyróżnienie **boldem**).

Putin wykorzystuje także operatory wywołujące „efekt obserwatora”, które pomagają mu zjednoczyć obywateli Federacji Rosyjskiej. Często używa zaimka osobowego „my”, co zmusza słuchaczy do mentalnego uczestnictwa i przyłączenia się do tego grona. Można to zauważyć w następujących wypowiedziach: „**Мы не можем не реагировать** на эту реальную опасность”²³ (kremlin, 22.02.2022; „**Nie możemy nie reagować** na to realne zagrożenie” – tłum. K.Ch.), „Объявляют **нас, Россию** своим врагом”²⁴ („Ogłaszają **nas, Rosję** swoim wrogiem” – tłum. K.Ch.).

Putin wykorzystuje akcenty logiczne, aby podkreślać istotne dla siebie elementy wypowiedzi. W przytoczonym niżej cytacie słowo „благодарные” („wdzięczni” – tłum. K.Ch.), którym to określa ludzi burzących pomniki Lenina w Ukrainie, pomaga mu podkreślić ironię. Ułatwia to prowadzenie narracji, według której Ukraina powinna być wdzięczna ZSRR za to, że w ogóle istnieje. Wyraził to następującymi słowami: „[...] а сейчас **благодарные** потомки поносили на Украине **памятники** Ленину” (kremlin, 22.02.2022; „[...] a teraz **wdzięczni** potomkowie [ludzi, za życia których powstała Ukraina – przyp. K.Ch.] poburzyli na Ukrainie **pomniki** Lenina” – tłum. K.Ch.).

W kolejnym przykładzie można dostrzec akcenty wzmacniające narrację wskazującą na niewdzięczność, a nawet próby nacisku i szantażu, z którymi spotykała się Rosja w odpowiedzi na swoje propozycje rozwiązania sporów: „В ответ на наши предложения мы постоянно сталкивались, либо с циничным обманом и враньём, либо с попытками **давления и шантажа**”²⁵ (kremlin, 24.02.2022; „W odpowiedzi na nasze propozycje ciągle spotykaliśmy się albo z cynicznym oszustwem i kłamstwem, albo z próbami **nacisku i szantażu**” – tłum. K.Ch.).

W wypowiedziach Putina nie wystąpiły operatory wzmocnienia funkcji pragmatycznych.

*

²³ Ibidem.

²⁴ Kremlin, <https://www.youtube.com/watch?v=yPP1PtL6bMw> (dostęp: 29.05.2024).

²⁵ Kremlin, <https://www.youtube.com/watch?v=sIPIMD9sPhA> (dostęp: 29.05.2024).

Analiza wybranych wystąpień Władimira Putina z początkowej fazy rosyjskiej inwazji na Ukrainę pozwoliła na wskazanie wyraźnych mechanizmów językowej manipulacji, które pełnią kluczową rolę w kształtowaniu przekazu politycznego. W oparciu o teorię metaoperatorów perswazyjnych Aleksego Awdiejewa zidentyfikowano trzy główne grupy środków wpływu: operatory blokujące weryfikację, operatory wywołujące „efekt obserwatora”, operatory zmieniające hierarchię układu informacyjnego. Nie odnotowano użycia operatorów wzmacniających funkcje pragmatyczne, co może wskazywać na specyfikę analizowanych wystąpień i dominujące w nich strategie manipulacyjne.

W badanych przemówieniach szczególnie widoczne były zabiegi odwołujące się do aksjomatu faktu – formułowania sądów jako oczywistych i niepodważalnych. Często wykorzystywano także zaimki osobowe i dzierżawcze w pierwszej osobie liczby mnogiej „my”, „nas”, mające na celu budowanie wspólnoty emocjonalnej między mówcą a odbiorcą. Podkreślenie wybranych fragmentów za pomocą środków prozodycznych – takich jak akcenty logiczne czy intonacja – wzmacniało przekaz i kierowało uwagę słuchacza na elementy istotne z punktu widzenia nadawcy.

Choć analiza miała charakter jakościowy i ograniczała się do wybranych wystąpień, jej wyniki stanowią istotny punkt wyjścia do dalszych badań nad językiem politycznym Putina. Mogą również służyć jako materiał porównawczy dla analiz retoryki przywódców innych państw, zwłaszcza w kontekście strategii manipulacyjnych i narzędzi perswazji stosowanych w sytuacjach konfliktu międzynarodowego.

Bibliografia

- Awdiejew A., *Systemowe środki perswazji*, [w:] *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, P. Nowak, Lublin 2004, s. 71–80.
- Fras J., *Język propagandy politycznej*, [w:] *Teoria i praktyka propagandy*, red. B. Dobek-Ostrowska, J. Fras, B. Ociepka, Wrocław 1997, s. 84–110.
- Gawarkiewicz R., *Narracja wojenna prezydenta Federacji Rosyjskiej. Analiza przestrzeni mentalnej wygenerowanej przez W. Putina w wystąpieniach do narodu*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2024, nr 15(2), s. 181–197.
- Gierasieńska D., *Wiarygodność wypowiedzi Władimira Putina na temat relacji rosyjsko-ukraińskich: studium corocznych konferencji prasowych*, „Refleksje. Pismo Naukowe Studentów i Doktorantów” 2020, t. 21, s. 51–70.
- Kremlin, *Обращение президента Российской Федерации (Obrashchenie prezidenta Rossiiskoi Federatsii)*, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=yPP1PtL6bMw> (dostęp: 29.05.2024).

- Kremlin, *Обращение президента Российской Федерации (Obrashchenie prezidenta Rossiiskoi Federatsii)*, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=sIPIMD-9sPhA> (dostęp: 29.05.2024).
- Marciniak A., *Teoria implikacji konwersacyjnej w koncepcji Herberta Paula Grice'a*, „Pedagogika Filozoficzna on-line” 2013, t. 1, s. 85–98.
- Ożóg K., *Język w służbie polityki. Językowy kształt kampanii wyborczych*, Rzeszów 2004.
- Walczak B., *Co to jest język polityki?*, „Język a Kultura” 1994, t. 11, s. 15–20.
- Ван С., Ван Е., *Тактики и приемы речевого воздействия в тексте выступления В. В. Путина на 70-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН*, „Политическая лингвистика” 2018, t. 6, s. 133–139.
- Клюев Ю. В., *Каналы, формы, ресурсы публичного политического дискурса*, „Вестник Санкт-петербургского университета” 2009, Вып. 1. Ч. II, s. 240–245.

Sara Paszko

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0009-0007-0982-3838>

PRZEDSTAWIENIE WIZYTY PREZYDENTA ANDRZEJA DUDY I PREMIERA DONALDA TUSKA W STANACH ZJEDNOCZONYCH NA STRONACH INTERNETOWYCH WYBRANYCH ROZGŁOŚNI RADIOWYCH

Obecność w mediach tematyki powiązanej z polityką należy rozpatrywać w kontekście mediatyzacji polityki. Proces mediatyzacji polega na pośrednictwie środków masowego przekazu w relacjonowaniu wydarzeń o istotnym znaczeniu społecznym, czego konsekwencją może stać się nadawanie przez media nowych znaczeń opisywanym wydarzeniom; wpływa to na kształtowanie się obrazu świata w umyśle odbiorcy¹. Ze względu na złożoną formę tego procesu badacze analizują go na kilku poziomach². Na pierwszym miejscu można wyróżnić źródła informacji i sposoby ich pozyskiwania, które po przebadaniu umożliwiają określenie pochodzenia i stopnia ważności dla mediów poszczególnych doniesień. Drugim wskaźnikiem jest stopień niezależności medium od instytucji politycznych i społecznych. Wyróżnia się zależności formalne oraz nieformalne. Te pierwsze występują wtedy, gdy medium należy do osoby/instytucji zaangażowanej społecznie lub politycznie, natomiast jako zależności nieformalne określa się sytuację, kiedy medium nie ma powiązań instytucjonalno-strukturalnych, ale popiera daną opcję. Jako trzeci wymiar można wskazać logikę prezentowaną przez badany środek przekazu, czyli stosunek kierowania się własnymi przekonaniem i linią redakcyjną mediów do prezentowanych poglądów aktorów politycznych i interesów partii. Natomiast na czwartym

¹ R. Leśniczak, *Mediatyzacja religii w czasach globalizacji i neoglobalizacji. Wybrane refleksje medioznawcze*, „Studia Medioznawcze” 2022, nr 4(91), s. 1313–1314.

² B. Dobek-Ostrowska, *Mediatyzacja polityki w tygodnikach opinii w Polsce – między polityzacją a komercjalizacją*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2018, t. 2, nr 234, s. 224–246.

poziomie określa się stopień wdrażania sposobu myślenia mediów do działań partyjnych oraz jego wpływu na strategię komunikacyjną tych podmiotów.

Pomimo odnotowywania spadku popularności radia w Polsce (według badania Radio Track w 2024 roku dzienna słuchalność obejmowała blisko 19 mln osób³, natomiast w roku 2019 – 21,8 mln osób⁴), wciąż jest znaczącym źródłem rozrywki oraz informacji. Rozwój technologiczny wpływa na media tradycyjne, prowokując zmiany w sposobach komunikowania poprzez generowanie nowych środków przekazu⁵. W wyniku konwergencji istniejące już media zyskały szersze możliwości komunikacyjne, zaczęły zacierać się różnice między kanałami przekazu, formami i formatami. Firmy medialne, chcąc zatrzymać przy sobie odbiorców i reklamodawców (a co za tym idzie zachować lub – jeśli to możliwe – zwiększyć wyniki finansowe), są zmuszone do nieustannego „produkowania” i dostarczania treści. Właśnie w tym procesie można dopatrywać się przyczyny powstawania stron internetowych, które powielają oraz uzupełniają przekazy wyemitowane przez media tradycyjne.

Założenia badawcze

Przedmiotem badania są treści dotyczące wizyty dyplomatycznej prezydenta i premiera Polski w Stanach Zjednoczonych w dniach 11–13 marca 2024 roku, opublikowane na stronach internetowych polskich rozgłośni radiowych uznanych przez Instytut Monitorowania Mediów za najbardziej opiniotwórcze. Głównymi zagadnieniami poruszanymi podczas spotkania z prezydentem Joe Bidenem w Białym Domu oraz z przedstawicielami Kongresu w Kapitolu były obronność państw członkowskich NATO oraz finansowanie działań defensywnych. Okolicznością motywującą do wyjazdu była dwudziesta piąta rocznica wstąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Artykuł jest próbą medioznawczego spojrzenia na sposób przedstawienia podróży prezydenta Andrzeja Dudy i premiera Donalda Tuska do USA

³ *Radio w 2024 roku*, Radio Track, <https://radiotrack.pl/radio-w-2024-roku/> (dostęp: 16.08.2025).

⁴ *Radio w Polsce wchodzi w 2020 rok z bardzo dobrym wynikiem*, Radio Track, <https://radiotrack.pl/radio-w-polsce-wchodzi-w-2020-rok-z-bardzo-dobrym-wynikiem/> (dostęp: 16.08.2025).

⁵ M. Jachimowski, *Wpływ konwergencji mediów na kształtowanie przestrzeni medialnej*, „Rocznik Prasoznawczy” 2012, R. 6, s. 37–57.

w marcu 2024 roku. W badaniu wykorzystano metody ilościową oraz jakościową⁶, w szczególności analizę ramowania⁷. Przed przystąpieniem do badania sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Czy najpopularniejsze w Polsce radiostacje wykazywały zainteresowanie tematyką wizyty w USA przedstawicieli rządu?
2. Czy artykuły opublikowane na wytypowanych portalach różniły się pod względem opisywanych aspektów wizyty?

W kompletowaniu materiału badawczego kierowano się doborem celowym. W pierwszej kolejności sprawdzono, które ze stacji radiowych w Polsce były uznane przez Instytut Monitorowania Mediów za najbardziej opiniotwórcze w lutym 2024 roku, wynikiem czego było wybranie stacji RMF FM, Radio ZET, Polskie Radio Program I oraz TOK FM⁸. Radiowa Jedynka (jak i pozostałe kanały Polskiego Radia), pomimo posiadania własnej strony internetowej, nie publikuje na niej treści informacyjnych, a jedynie ramówkę dostępną na antenie. Wszystkie wiadomości przekazywane przez Polskie Radio są publikowane na stronie Polskie Radio 24. W następnym kroku wyekscerpowano treści odnoszące się do badanego zagadnienia opublikowane w zakładce „Polityka” na stronach: RMF24, Radio ZET, Polskie Radio 24 oraz TOK FM w okresie od 1 do 31 marca 2024 roku. Wskazany zakres czasowy można uznać za reprezentatywny w próbie opisanego sposobu ukazania wizyty w USA przedstawicieli rządu przez wybrane media, gdyż pozwala on na przeanalizowanie treści pojawiających się bezpośrednio przed, w trakcie, a także po delegacji.

Na potrzeby badania sformułowano następującą hipotezę złożoną z trzech twierdzeń – hipotez kierunkowych:

HK1. Tematyka wizyty prezydenta Andrzeja Dudy i premiera Donalda Tuska w Stanach Zjednoczonych była podejmowana na portalach internetowych największych radiostacji w Polsce, ale nie dominowała wśród zagadnień związanych z polską polityką.

HK2. Treści opublikowane na poszczególnych stronach internetowych nie odbiegały od siebie tematycznie.

HK3. W badanych wiadomościach dominuje rama odpowiedzialności.

⁶ S. Juszczuk, *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*, Katowice 2013.

⁷ K. Franczak, *Analiza ramowania*, [w:] *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, red. M. Czyżewski i in., Warszawa 2017, s. 145–173.

⁸ TVN24, *Wirtualna Polska i Gazeta Wyborcza w lutym na podium zestawienia najbardziej opiniotwórczych mediów w Polsce*, Instytut Monitorowania Mediów, <https://www.imm.com.pl/tvn24-wirtualna-polska-i-gazeta-wyborcza-w-lutym-na-podium-zestawienia-najbardziej-opiniotwórczych-mediow-w-polsce/> (dostęp: 31.03.2024).

Hipoteza badawcza została sformułowana następująco: Portale rozgłośni radiowych podejmowały temat wizyty prezydenta Dudy i premiera Tuska w Stanach Zjednoczonych, jednakże było to zagadnienie marginalne na przestrzeni wyznaczonego zakresu czasowego analizy. Witryny te ujmowały poszczególne aspekty wizyty w USA w sposób analogiczny. Pojedyncze newsy poruszały wątki odmienne od tych dostępnych w konkurencyjnych serwisach. Teksty cechuje przewaga ramy odpowiedzialności.

W celu zweryfikowania hipotezy badawczej skonstruowano klucz kategoryzacyjny umożliwiający sprawdzenie twierdzenia HK2. Do jego skonstruowania zgromadzono i przeanalizowano materiał badawczy w aspekcie dominującej tematyki w poszczególnych wpisach, w ten sposób uzyskano kategorie:

- 1) Rada Bezpieczeństwa Narodowego – to grupa obejmująca artykuły traktujące o posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa Narodowego, która jest organem doradczym prezydenta w sprawach wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Posiedzenie odbyło się 11 marca w celu wypracowania wspólnych ustaleń przed podróżą do USA;
- 2) spotkania podczas pobytu w USA – kategoria, w której znalazły się informacje dotyczące wizyty w Białym Domu oraz w Kapitolu;
- 3) podróż do USA – przyporządkowano tutaj informacje o locie delegatów;
- 4) inne – grupa obejmująca wszystkie wiadomości niepasujące do wyżej wymienionych kategorii, zawierające zbyt małą reprezentację, aby utworzyć osobną grupę.

W kolejnym kroku dokonano analizy ilościowej wpisów podejmujących określoną tematykę, przyjmując założenie, że badany artykuł może przynależeć do jednej kategorii.

W celu wyodrębnienia ramy interpretacyjnej dla każdej z analizowanych wiadomości wykorzystano metodę analizy ramowania (*framing analysis*). Posługując się badaniami Semetko i Valkenburg⁹ oraz Leśniczaka¹⁰, wyodrębniono następujące ramy: ramę konfliktu, ramę *human interest*, ramę ekonomii, ramę odpowiedzialności. Zrezygnowano natomiast ze wskazania ramy moralności, gdyż za Rafałem Leśniczakiem uznano, że „wydarzenia lub kwestie mające odniesienia do wartości religijnych, moralnych, etycznych czy

⁹ H. Semetko, P. Valkenburg, *Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News*, „Journal of Communication” 2000, t. 2, nr 50, s. 93–109.

¹⁰ R. Leśniczak, *Wizerunek Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” w łódzkich dziennikach w perspektywie framing analysis*, „Studia Medioznawcze” 2018, nr 4(75), s. 61–70.

szeroko pojętej filozofii stanowiły integralną część pozostałych ram interpretacyjnych¹¹. W celu sprawdzenia każdej z ram postawiono następujące pytania weryfikujące:

- 1) Czy artykuł odzwierciedla różnice zdań pomiędzy jednostkami, grupami, narodami? (rama konfliktu);
- 2) Czy tekst odnosił się do prywatnych lub osobistych wątków z życia opisywanych osób? (rama *human interest*);
- 3) Czy doniesienia sugerują, że za przedstawiany problem/sprawę odpowiedzialny jest rząd lub powinien wziąć za nie odpowiedzialność? (rama odpowiedzialności);
- 4) Czy poruszano kwestie związane z finansami? (rama ekonomii).

Wyniki analizy ilościowej

Od 1 do 31 marca na badanych stronach internetowych w zakładce „Polityka” opublikowano łącznie 1356 wiadomości, z czego w 46 podjęto temat podróży prezydenta i przedstawicieli polskiego rządu do USA. Wyniki przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Liczba opublikowanych wiadomości w zakładce „Polityka” dla każdej z badanych stron internetowych

	Wszystkie wiadomości	Wiadomości odnoszące się do wizyty prezydenta Dudy i premiera Tuska w USA
RMF24	270	14
Radio ZET	511	15
Polskie Radio 24	311	7
TOK FM	264	10

Źródło: opracowanie własne.

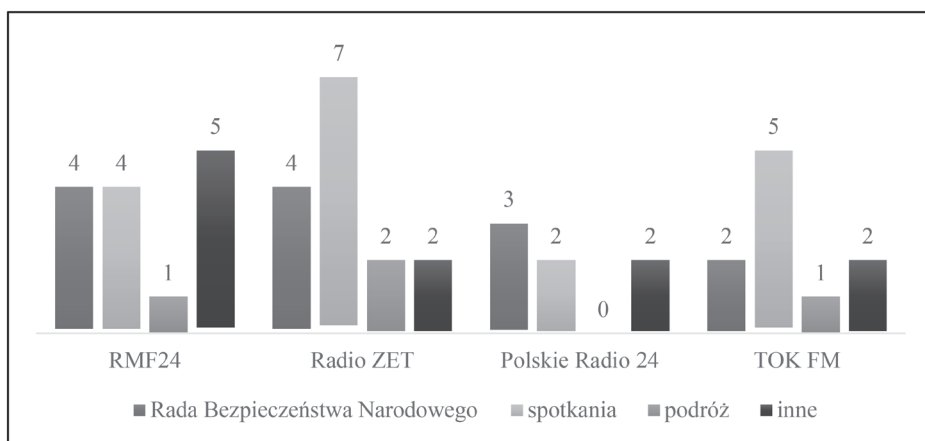
Najwięcej wiadomości odnoszących się do delegacji zostało opublikowanych na stronie internetowej Radia ZET, jednakże stanowiły one zaledwie 2,94%¹²

¹¹ Ibidem, s. 62.

¹² Wszystkie wyniki procentowe przedstawione w artykule zostały podane w przybliżeniu do drugiego miejsca po przecinku.

wszystkich treści. Na drugim miejscu pod względem liczby publikacji znalazła się strona RMF24, przy czym była to najliczniejsza procentowo grupa – 5,19% wszystkich treści, a na stronie radia TOK FM treści podejmujące badaną tematykę stanowiły 3,79%. Najmniej publikacji zarówno pod względem liczbowym, jak i procentowym (2,25%) znalazło się na stronie Polskie Radio 24.

Liczbę publikacji zaklasyfikowanych do poszczególnych kategorii przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1. Liczba publikacji przyporządkowanych do poszczególnych kategorii.

Źródło: opracowanie własne.

Najliczniej reprezentowaną grupą jest kategoria „spotkania” – łącznie 18 artykułów. Podejmowano tematykę związaną ze spotkaniami prezydenta Dudy i premiera Tuska w trakcie pobytu w Stanach Zjednoczonych. Opisywano wizyty w Białym Domu oraz w Kapitolu, ale również spotkanie z Donaldem Trumpem, które zostało zainicjowane przez byłego amerykańskiego prezydenta, a odrzucone przez stronę polską po uprzedniej prośbie Partii Demokratycznej. Do kategorii spotkań zaklasyfikowano zarówno treści będące relacjami przekazywanymi przez Polską Agencję Prasową (PAP), jak i część artykułów będących streszczeniami wywiadów z gośćmi audycji radiowych.

Do kategorii „Rada Bezpieczeństwa Narodowego” zaklasyfikowano 13 publikacji. Informowały one o nagłym zwołaniu posiedzenia organu oraz relacjonowały jego ustalenia. Tematykę tę uwzględniono w badaniu, gdyż decyzja o podjęciu obrad została powzięta ze względu na wyjazd przedstawicieli Polski do USA oraz chęć ustalenia wspólnego stanowiska.

W grupie „inne” znalazło się 12 tekstów. Najwięcej materiału badawczego zaklasyfikowanego do tej kategorii pochodzi ze strony RMF24 (jest to jednocześnie najobszerniejsza grupa materiału badawczego pozyskana z tej strony internetowej). Artykuły ze stron RMF24 oraz Polskie Radio 24, będące w grupie „inne”, w przeważającej większości dotyczą rozmów z zaproszonym do studia gościem, który podejmuje dyskurs związany z polityką, często o szerokim zakresie tematycznym. Zostały one uwzględnione w badaniu, ponieważ poruszano w nich wątki związane z wizytą w USA, tytuły artykułów również nawiązywały do tej problematyki. Jednocześnie udział treści bezpośrednio odnoszących się do wizyty w USA był zbyt mały, aby można było zaklasyfikować artykuł do którejś z pozostałych kategorii. Pozostałe treści ujęte w grupie „inne” odnosiły się do: wywiadu udzielonego przez premiera telewizji TVN24, udzielenia Polsce pożyczki, sposobu spędzania czasu wolnego w USA przez polskiego prezydenta.

Najrzadziej występującą kategorią jest „podróż”, która pojawiła się czterokrotnie. Zaklasyfikowano do niej wiadomości informujące o wykryciu usterki w samolocie, jakim miał wrócić do kraju Andrzej Duda (RMF24, Radio ZET) oraz artykuł opublikowany przed delegacją, opisujący procedurę wspólnych podróży prezydenta i premiera Polski (TOK FM). Jedynie na stronie Radia ZET pojawiła się informacja potwierdzająca bezpieczny powrót głowy państwa. Natomiast Polskie Radio 24 nie opublikowało żadnej wiadomości stwierdzającej problem z samolotem.

Wyniki analizy zastosowanych ram interpretacyjnych

Kryterium klasyfikującym badany tekst do określonej ramy interpretacyjnej było udzielenie pozytywnej odpowiedzi na postawione pytanie. Możliwe było przyporządkowanie jednego artykułu do dwóch lub więcej ram. W takim przypadku w wynikach publikację uwzględniono w każdej ramie interpretacyjnej. Wskaźnik nasycenia materiału badawczego poszczególnymi ramami przedstawia tabela 2¹³.

¹³ Wskaźnik dla poszczególnych ram uzyskano w następujący sposób: podzielono sumę pozytywnych odpowiedzi przez sumę możliwych odpowiedzi i pomnożono przez 100. Przykładowo dla ramy konfliktu w publikacjach na stronie RMF24 uzyskano wynik 64,29 poprzez podzielenie pozytywnych odpowiedzi (łącznie 9 twierdzących) przez liczbę badanych artykułów (14), a następnie pomnożenie uzyskanego wyniku przez 100, czyli $(9:14) \times 100 = 64,29$.

Tabela 2. Wskaźnik nasycenia ramami badanych tekstów (w procentach) określający częstotliwość pozytywnych odpowiedzi na postawione pytanie

Ramy/ Badana strona	RMF24	Radio ZET	Polskie Radio 24	TOK FM
Rama konfliktu	64,29	40	100	30
Rama <i>human interest</i>	7,14	20	0	20
Rama ekonomii	57,14	73,33	0	40
Rama odpowiedzialności	85,71	86,67	100	80

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki analizy wskazują, że najczęściej występującą ramą interpretacyjną w materiale badawczym była rama odpowiedzialności (RMF24 – 85,71%, Radio ZET – 86,67%, Polskie Radio 24 – 100%, TOK FM – 80%). Jednocześnie należy zauważyć, że na stronie Polskie Radio 24 pojawiły się jedynie dwie ramy – rama konfliktu i rama odpowiedzialności – występujące w każdej publikacji. Było to jedyne medium, w którym nie stwierdzono obecności ram *human interest* i ekonomii. Na stronie radia RMF FM drugą i trzecią najczęściej wyróżnianą kategorią były rama konfliktu (64,29%) oraz rama ekonomii (57,14%). Natomiast w przypadku Radia ZET odnotowano odwrotne wskazania, dla ramy ekonomii – 73,33%, a dla ramy konfliktu – 40%. Zarówno na stronie RMF24, jak i Radia ZET rama *human interest* była najrzadziej występującą kategorią, odpowiednio 7,14% i 20%. Największą różnicę, wynoszącą 40%, względem dwóch najczęściej występujących jednostek analizy (ramy odpowiedzialności oraz ramy ekonomii), wykazano na stronie radia TOK FM. Natomiast na trzecim i czwartym miejscu wyróżniono ramy konfliktu i *human interest*.

Rama odpowiedzialności została rozpoznana w tekstach, które wskazywały rząd Polski jako podmiot kompetentny do prowadzenia rozmów o obronności i roli kraju w strukturach NATO. Podejmowane wątki były usytuowane w polityce krajowej i zagranicznej w sposób wskazujący na ich istotność dla obywatela. Jako przykład takiego artykułu można wskazać tekst opublikowany na stronie Polskiego Radia 11 marca 2024 roku:

Posiedzenie Rady Bezpieczeństwa Narodowego zwołane w przeddzień wizyty za oceanem odbędzie się z inicjatywy prezydenta [...] w trakcie rozmów w Białym Domu zostaną omówione kwestie aktualnej sytuacji w Sojuszu oraz jego

dalsze rozszerzenia, a także współpraca polsko-amerykańska, w tym polskie zakupy zbrojeniowe w amerykańskim przemyśle¹⁴.

Pojawianie się ramy konfliktu w tekstach miało związek z wątkami: wojny rosyjsko-ukraińskiej, potencjalnego spotkania delegatów z Donaldem Trumpem oraz niezgodnością poglądów politycznych prezydenta i premiera. W dwóch pierwszych tematach strona polska została przedstawiona jako uczestnik światowej geopolityki. Akcentowana różnica zdań dotyczyła polityków partii Republikańskiej oraz Demokratycznej, a także strony ukraińskiej i rosyjskiej. Fragmenty odnoszące się do niezgodności poglądów politycznych Andrzeja Dudy i Donalda Tuska zostały zaprezentowane jako cytaty wypowiedzi premiera. Przykładem może być artykuł zamieszczony 11 marca 2024 roku na stronie Polskie Radio 24: „»Z prezydentem Andrzejem Dudą różnię się politycznie niemal we wszystkim, ale w sprawie bezpieczeństwa naszej Ojczyzny musimy i będziemy działać razem. Nie tylko w czasie wizyty w USA« – napisał Tusk we wpisie na platformie X”¹⁵, jak również tekst opublikowany na stronie RMF24 12 marca 2024 roku: „Absolutnie nie odbieram tego prawa nikomu, a przede wszystkim prezydentowi Rzeczypospolitej. Natomiast od razu zadałem to pytanie [...]”¹⁶. Oba przykłady prezentują wzajemną relację polityków. Pomimo tego, że drugi z nich bezpośrednio odnosi się do wydatków na obronność państw NATO, to pierwsze zdanie wskazuje na niechęć premiera wobec prezydenta wywodzącego się z partii opozycyjnej.

Wyróżnienie ramy ekonomii wynikało z obecności w dyskursie tematu wydatków na obronność państw NATO, który miał być poruszony podczas spotkania z Joe Bidenem. W tekstach przygotowanych przez redakcje RMF FM, Radia ZET oraz TOK FM informowano o propozycji Andrzeja Dudy, aby zwiększyć budżet państw członkowskich na bezpieczeństwo. Pojawiały się także artykuły, które opisywały plany pożyczki dla Polski na obronność oraz ofertę sprzedaży śmigłowców Apache. Do tej grupy należy tekst opublikowany

¹⁴ *Prezydent i premier lecą do USA. Wcześniej odbędzie się posiedzenie Rady Bezpieczeństwa Narodowego*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/artykul/3347635,prezydent-i-premier-leca-do-usa-wczesniej-odbędzie-sie-posiedzenie-rady-bezpieczenstwa-narodowego> (dostęp: 31.03.2024).

¹⁵ *Spotkanie z Joe Bidenem. Premier Tusk i prezydent Duda przedstawili oczekiwania*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/artykul/3347875,spotkanie-z-joe-bidenem-premier-tusk-i-prezydent-duda-przedstawili-oczekiwania> (dostęp: 15.08.2024).

¹⁶ *Donald Tusk: Polska nie jest bezpośrednio zagrożona*, RMF 24, https://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-donald-tusk-polska-nie-jest-bezposrednio-zagrozona,nId,7385770#crp_state=1 (dostęp: 15.08.2024).

13 marca 2024 roku na stronie TOK FM: „Są też inne konkrety wtorkowego spotkania w Białym Domu. Ogłoszono mianowicie zapowiedź amerykańskiej administracji dotyczącą pożyczki dla Polski w wysokości 2 mld dolarów i ofertę sprzedaży 96 śmigłowców Apache”¹⁷.

Do ramy *human interest* zaklasyfikowano materiały odnoszące się do życia osób wymienionych z imienia i nazwiska. W ten sposób wyróżnione teksty odnosiły się do awarii samolotu Andrzeja Dudy, sposobu prezydenta na spędzanie wolnego czasu w Waszyngtonie oraz wspomnień Joe Bidena, w których przywoływał swoją matkę. Przykładem artykułu zaklasyfikowanego do tej ramy jest tekst opublikowany na stronie RMF24 13 marca 2024 roku: „W samolocie, którym prezydent Andrzej Duda podróżuje podczas swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych, wykryto awarię – dowiedział się »Fakt«. Informację dziennika potwierdziła Kancelaria Prezydenta RP. Dalsze plany głowy państwa nie są jednak zagrożone”¹⁸.

Podjęto decyzję, że do tej ramy nie zostaną zaklasyfikowane wiadomości traktujące o procedurach związanych z delegacją, relacje z poszczególnych spotkań oraz poglądy głoszone przez polityków, pomimo obecności w nich nazwisk prezydenta i premiera. Uznano, że w tych artykułach pełnią oni funkcję delegatów lub ekspertów, a nie osób prywatnych, w związku z czym treści te zostały zaklasyfikowane do pozostałych ram. Stwierdzono również, że treści odnoszące się do żołnierzy jako grupy nie zostaną uwzględnione w powyższej ramie, gdyż obejmują one zbyt szeroką grupę ludzi (wyróżniano jedynie narodowości np. „polscy żołnierze”¹⁹).

*

Przeprowadzenie analizy ilościowej materiału badawczego pozwoliło potwierdzić hipotezę kierunkową zakładającą obecność w mediach tematyki związanej z wizytą polskiej delegacji w USA. Badane strony internetowe podejmowały dyskurs, jednak był on marginalny wobec pozostałych treści obecnych w zakładce „Polityka” we wskazanym zakresie czasowym.

¹⁷ K. Rogowska, *Duda i Tusk dostali od Bidena „pewien mandat”*. „Będziemy pośrednikiem”, TOK FM, <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103086,30791109,duda-i-tusk-w-usa-dostali-od-bidena-pewien-mandat-bedziemy.html> (dostęp: 16.08.2025).

¹⁸ M. Partyła, *Awaria w samolocie Andrzeja Dudy*, RMF 24, https://www.rmfm24.pl/polityka/news-awaria-w-samolocie-andrzeja-dudy,nId,7387935#crp_state=1 (dostęp: 31.03.2024).

¹⁹ *Duda zapowiada: nowa strategia bezpieczeństwa, rozpoczynamy prace*, Radio Zet, <https://wiadomosci.radiozet.pl/polska/polityka/duda-zapowiada-nowa-strategie-bezpieczenstwa-rozpoczynamy-prace> (dostęp: 18.08.2024).

Hipoteza kierunkowa zakładająca, że przedstawiane treści były analogiczne dla wszystkich przebadanych portali, została częściowo potwierdzona, czego dowodzą wyniki przedstawione w części artykułu poświęconej analizie ilościowej. Zarówno liczba publikacji, jak i klucz kategorizacyjny wskazują zróżnicowanie podejmowanych wątków, przy jednoczesnej duplikacji innych. Treści odróżniające się na tle pozostałych portali były w większości materiałami streszczającymi wywiad z zaproszonym ekspertem bądź politykiem. Natomiast treści zapowiadające pewne zdarzenia lub relacjonujące je były tożsame na wszystkich przebadanych portalach.

Badanie potwierdziło hipotezę o dominacji ramy odpowiedzialności w badanych komunikatach. Jej wysoki współczynnik wskazuje, że łączy się ona z całym omawianym dyskursem, a nie tylko z pojedynczymi jego elementami wyodrębnionymi w kluczu kategorizacyjnym. Wnioskuje się, że popularność ramy bierze się z politycznego wymiaru wszystkich przebadanych treści, a także podkreślania wagi obecności Polski w NATO. Jednocześnie po przeprowadzeniu analizy ramowania interesujący wydaje się fakt nierównomierności występowania pozostałych ram dla każdej z przebadanych stron internetowych. Z tego względu zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na wskazany problem w przyszłych badaniach.

Za prawdziwą uznaje się tezę: W analizowanych portalach podejmowano tematy związane z wizytą prezydenta Dudy i premiera Tuska w USA, jednak nie stanowiły one większości w badanym zakresie czasowym. Doniesienia udostępnione na poszczególnych stronach internetowych pokrywały się ze sobą częściowo, jednak stosunkowo duży odsetek materiału badawczego stanowiły wiadomości będące oryginalnym wkładem w dyskurs. Potwierdzono, że dominującą ramą jest rama odpowiedzialności.

Bibliografia

- Dobek-Ostrowska B., *Mediatyzacja polityki w tygodnikach opinii w Polsce – między polityzacją a komercjalizacją*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2018, t. 2, nr 234, s. 224–246.
- Donald Tusk: Polska nie jest bezpośrednio zagrożona, RMF 24, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-donald-tusk-polska-nie-jest-bezposrednio-zagrozona,nId,7385770#crp_state=1 (dostęp: 15.08.2024).
- Duda zapowiada: nowa strategia bezpieczeństwa, rozpoczynamy prace, Radio Zet, <https://wiadomosci.radiozet.pl/polska/polityka/duda-zapowiada-nowa-strategie-bezpieczenstwa-rozpoczynamy-prace> (dostęp: 18.08.2024).
- Franczak K., *Analiza ramowania*, [w:] *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, red. M. Czyżewski i in., Warszawa 2017, s. 145–173.

- Jachimowski M., *Wpływ konwergencji mediów na kształtowanie przestrzeni medialnej*, „Rocznik Prasoznawczy” 2012, R. 6, s. 37–57.
- Juszczyk S., *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*, Katowice 2013.
- Leśniczak R., *Mediatyzacja religii w czasach globalizacji i neoglobalizacji. Wybrane refleksje medioznawcze*, „Studia Medioznawcze” 2022, nr 4(91), s. 1312–1321.
- Leśniczak R., *Wizerunek Festiwalu „Łódź Czterech Kultur” w łódzkich dziennikach w perspektywie framing analysis*, „Studia Medioznawcze” 2018, nr 4(75), s. 61–70.
- Partyla M., *Awaria w samolocie Andrzeja Dudy*, RMF 24, https://www.rmfm24.pl/polityka/news-awaria-w-samolocie-andrzeja-dudy,nId,7387935#crp_state=1 (dostęp: 31.03.2024).
- Prezydent i premier lecą do USA. Wcześniej odbędzie się posiedzenie Rady Bezpieczeństwa Narodowego*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/artykul/3347635,prezydent-i-premier-leca-do-usa-wczesniej-odbędzie-sie-posiedzenie-rady-bezpieczeństwa-narodowego> (dostęp: 31.03.2024).
- Radio w 2024 roku*, Radio Track, <https://radiotrack.pl/radio-w-2024-roku/> (dostęp: 16.08.2025).
- Radio w Polsce wchodzi w 2020 rok z bardzo dobrym wynikiem*, Radio Track, <https://radiotrack.pl/radio-w-polsce-wchodzi-w-2020-rok-z-bardzo-dobrym-wynikiem/> (dostęp: 16.08.2025).
- Rogowska K., *Duda i Tusk dostali od Bidena „pewien mandat”. „Będziemy pośrednikiem”*, TOK FM, <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103086,30791109,duda-i-tusk-w-usa-dostali-od-bidena-pewien-mandat-bedziemy.html> (dostęp: 16.08.2025).
- Semetko H., Valkenburg P., *Framing European politics: A content analysis of press and television news*, „Journal of Communication” 2000, t. 2, nr 50, s. 93–109.
- Spotkanie z Joe Bidenem. Premier Tusk i prezydent Duda przedstawili oczekiwania*, Polskie Radio 24, <https://polskieradio24.pl/artykul/3347875,spotkanie-z-joe-bidenem-premier-tusk-i-prezydent-duda-przedstawili-oczekiwania> (dostęp: 15.08.2024).
- TVN24, *Wirtualna Polska i Gazeta Wyborcza w lutym na podium zestawienia najbardziej opiniotwórczych mediów w Polsce*, Instytut Monitorowania Mediów, <https://www.imm.com.pl/tvn24-wirtualna-polska-i-gazeta-wyborcza-w-lutym-na-podium-zestawienia-najbardziej-opiniotwórczych-mediow-w-polsce/> (dostęp: 31.03.2024).

Aleksandra Ludwicka

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0009-0003-9032-6126>

NARRACJA O SPOŁECZNOŚCI LGBTQ+ W „NASZYM DZIENNIKU”

Celem analizy jest przedstawienie, w jaki sposób „Nasz Dziennik” ukazuje osoby ze społeczności LGBTQ+, ze szczególnym uwzględnieniem językowych sposobów manipulacji, za pomocą których autorzy artykułów prezentują środowisko osób nieheteronormatywnych. Zakłada się, że narracja w badanych tekstach prowadzona jest według określonych przekonań światopoglądowych, nieobiektywnie, fakty naukowe poddawane są ideologicznym interpretacjom, podyktowanym osobistymi, konserwatywnymi poglądami. Materiał badawczy stanowią wybrane artykuły opublikowane w „Naszym Dzienniku” w 2023 roku. Wykorzystano metodę analizy lingwistycznej.

Współczesność daje duże możliwości docierania do informacji. Jednak pomimo wielości mediów pozwalających zorientować się w sytuacji na świecie obiektywizm i rzetelność środków masowego przekazu nie są wcale kwestią oczywistą. Dlatego ważne jest, by w dobie mediów podporządkowanych władzom, przychylnych konkretnym poglądom politycznym, a wrogich innym dostrzegać, w jaki sposób wpływa się na opinię publiczną.

„Nasz Dziennik” to gazeta wydawana od 1988 roku. Ma charakter katolicko-narodowy i jest związana z Radiem Maryja i telewizją Trwam, powstała z inicjatywy Tadeusza Rydzyka¹. Porusza różne tematy, między innymi społeczne, w których pojawiają się liczne wypowiedzi dotyczące społeczności LGBTQ+. Autorzy artykułów reprezentują światopogląd radykalnie prawicowy, przekazywane treści kierowane są do czytelnika o takim samym spojrzeniu na świat, do grupy, która oczekuje, iż będą w jednoznaczny sposób kategoryzowały tematy, zachowania uznane przez tę społeczność za antychrześcijańskie.

¹ *Nasz Dziennik*, Gazeta.pl, <https://wiadomosci.gazeta.pl/nasz-dziennik> (dostęp: 17.07.2025).

Między perswazją a manipulacją

Perswazja, jak stwierdza Marek Tokarz, polega na nakłanianiu, czyli na stosowaniu różnych form komunikacji argumentacyjnej. Bez niej nie byłaby możliwa żadna forma współpracy. Korzystając z perswazji, nadawca chce w sposób jawny przekonać swojego rozmówcę do zmiany. Tokarz przytacza ogólne założenia badaczy, którzy stwierdzają, iż perswazja ściśle wiąże się ze zjawiskiem komunikacji, a wyraźne rozgraniczenie tych założeń jest niemożliwe. Jako przykład prostego, ale bardzo istotnego aktu perswazyjnego autor podaje dostosowanie wypowiedzi do okoliczności, co w znaczący sposób wpływa na jej odbiór². Terminem „manipulacja” zaś określa się zachowanie, w którym odbiorca jest nieświadomy wywieranego na nim wpływu.

Irena Kamińska-Szmaj powołuje się na językoznawców twierdzących, że wypowiedzi perswazyjne mogą mieć charakter ukryty. W takim wypadku jedynie osoba postronna, obserwująca akt komunikacji, jest w stanie stwierdzić, czy mamy do czynienia z perswazją, czy manipulacją. Badaczka przygląda się także leksemowi „manipulacja”. Zwraca uwagę na nieostrość jego znaczenia, które często podlega wartościowaniu negatywnemu, a co za tym idzie – nie jest naukowo obiektywne³.

Termin homoseksualizm

Wielki słownik języka polskiego definiuje termin „homoseksualizm” następująco: „cecha człowieka lub zwierzęcia odczuwającego pociąg seksualny do osobników tej samej płci”⁴. W połączeniach, które rejestruje słownik, można odnaleźć: „homoseksualizm księży, homoseksualizm wśród duchownych, wśród kobiet [...] wśród zwierząt, homoseksualizm i aborcja; celibat i homoseksualizm”⁵, a także czasowniki takie jak „leczyć, potępiać, propagować, ukrywać

² M. Tokarz, *Argumentacja, perswazja, manipulacja. Wykłady z teorii komunikacji*, Gdańsk 2006, s. 194–201.

³ I. Kamińska-Szmaj, *Propaganda, perswazja, manipulacja: próba uporządkowania pojęć*, [w:] *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, P. Nowak, Lublin 2004, s. 20–25.

⁴ *Homoseksualizm*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/47024/homoseksualizm> (dostęp: 17.07.2025).

⁵ Ibidem.

homoseksualizm”⁶. Widać zatem tendencję użytkowników języka do kojarzenia homoseksualizmu z pewnymi zjawiskami, o których mówią także cytaty podane przez WSJP: „Ojciec nie wiedział o moim homoseksualizmie. Jak ognia bałem się, że kiedyś się dowie, i nawet psychoanaliza i aprobatą doktora nie przekonały mnie do ujawnienia przed ojcem moich skłonności”⁷.

Słownik języka polskiego PWN określa homoseksualizm jako: „pociąg seksualny do osób tej samej płci”⁸, natomiast połączenia wyrazowe nie zostają w nim uwzględnione. Analogicznie heteroseksualizm to: „odczuwanie popędu płciowego do osób płci przeciwnej”⁹. Autorzy artykułów prasowych, które przeanalizowano, w różny sposób definiują homoseksualizm. Łączą go ze zjawiskami, które w ich przekonaniu niosą ze sobą podobne konotacje, co niejednokrotnie odbiega od prawidłowego rozumienia tego terminu.

Operator metatekstowy „tzw.”

O komentarzu metatekstowym „tzw.” WSJP podaje następującą informację: „Używane przed określeniami, wobec których piszący się dystansuje, lub takimi, które powinny być rozumiane umownie, uzyskały nową nazwę, są nieznane czytelnikowi albo zostały użyte ironicznie”¹⁰. Można zatem stwierdzić, iż komentarz metatekstowy „tzw.” używany przez autorów „Naszego Dziennika” stawia ich w opozycji do przywoływanych problemów: „Szczególne dyskusje budziła kwestia obniżenia wieku uprawniającego do wystąpienia o tzw. zmianę płci z 18 do 16 lat”¹¹. Skrót „tzw.” jest istotny w tym kontekście, gdyż ukazuje subiektywny stosunek autora, który do sformułowania „zmiana płci”, dodaje „tak zwaną”, co sugeruje, iż nie jest to w jego mniemaniu istotny problem. Zastosowany komentarz metatekstowy pełni funkcję umniejszającą. Podobnie dzieje się w innym fragmencie artykułu: „Rozsądni ludzie zauważają, że prawo do tzw. samoidentyfikacji własnej płci doprowadzi do ogromnego chaosu i dewastacji społeczeństwa – mówi »Naszemu Dziennikowi«

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ *Homoseksualizm*, SJP, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/homoseksualizm.html> (dostęp: 17.07.2025).

⁹ *Heteroseksualizm*, SJP, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/heteroseksualizm.html> (dostęp: 17.07.2025).

¹⁰ *Tzw.*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/6996/tzw (dostęp: 17.07.2025).

¹¹ PAP, *Weto dla genderowej ustawy*, „Nasz Dziennik”, 18.01.2023.

Ewa Kowalewska, prezes Human Life International Polska¹². Zastosowany ponownie metatekstowy komentarz połączony z „samoidentyfikacją własnej płci” ma za zadanie ukazać nieistotność owego problemu, co zostaje wzmocnione przytoczeniem wysokiej funkcji mówczyni, a więc autorytetu. Warto zwrócić uwagę także na wyrażenie „rozsądni ludzie” sugerujące, iż każdy, kto nie zgadza się ze zdaniem autora, do rozsądnych nie należy.

Z nieco inną funkcją operatora metatekstowego „tzw.” mamy do czynienia w kolejnym z analizowanych tekstów.

Wójt gminy Tuszów Narodowy Andrzej Głaz zwraca uwagę, że według informacji uzyskanej z Urzędu Marszałkowskiego w Rzeszowie gmina nie będzie mogła otrzymać unijnych środków finansowych z racji podtrzymywania przez nią tzw. uchwały anty-lgbt. W jego ocenie to próba wymuszenia zmiany deklarowanego przez gminę stanowiska jednoznacznie sprzeciwiającego się antykulturze gender¹³.

Komentarz metatekstowy pełni tutaj funkcję obronną przed potencjalnymi konsekwencjami spowodowanymi przyznaniem się do podpisania takiej ustawy. W świetle prawa bowiem uchwały „anty-LGBT” podjęto bez podstawy prawnej¹⁴, zatem podtrzymywanie stanowiska popierającego takowe akty skutkuje wstrzymaniem środków unijnych. Wójt gminy, z którym „Nasz Dziennik” rozmawia, wprowadza narrację, według której „tak zwane” uchwały anty-LGBT nie naruszają niczyjej godności. Użyte sformułowanie „antykultura” stanowi opozycję dla często przywoływanej kultury gejowskiej. Autor kulturę rozumianą jako „duchowy i materialny dorobek społeczności żyjącej w jakimś czasie na określonym terenie”¹⁵ dezawuuje za pomocą przedrostka „anty”, wyrażając w ten sposób swój sprzeciw wobec „ideologii” gender.

W kolejnym przykładzie komentarz metatekstowy ponownie pełni funkcję umniejszającą, został on jednak użyty w połączeniu z „korektą płci”. „W dobie postępującego w Europie procesu starzenia się społeczeństwa fińska Lewica zamiast stawiać na rodzinę i demografię eksperymentuje z tzw. korektą płci”¹⁶. Leksemy „korekta” oraz „zmiana” są używane wymiennie, co może świadczyć

¹² Ibidem.

¹³ Z. Baranowski, *Samorządy pod pręgierzem*, „Nasz Dziennik”, 31.01.2024.

¹⁴ Ł. Starzewski, *RPO: uchylić uchwały „anty-LGBT” tam, gdzie jeszcze obowiązują. 30 samorządów tak zrobiło*, BIP RPO, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-uchwal-y-anty-lgbt-samorzady-odpowiedzi-kolejne> (dostęp: 17.07.2025).

¹⁵ *Kultura*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/3479/kultura/1579575/dorobek-cywilizacji> (dostęp: 17.07.2025).

¹⁶ J. Sądej, *Ideologiczny eksperyment*, „Nasz Dziennik”, 6.02.2023.

o niewiedzy lub ignorancji autora, który ukazuje swój brak obeznania w temacie transpłciowości. „Tzw. korekta płci”, która w zamysle ma przywoływać konotacje negatywne, zostaje zestawiona z wartościami absolutnymi, jak rodzina, co ma na celu przekonanie odbiorcy, iż korekty płci są zagrożeniem dla rodziny.

„Tzw.” odnoszony bywa także do małżeństw:

W rzeczywistości pod płaszczykiem troski o dobro najmłodszych Unia chce za jednym legislacyjnym zamachem narzucić wszystkim państwom członkowskim uznanie tzw. małżeństw jedнопłciowych, homoadopcji, a nawet handlu ludźmi, nazwanego dla komercyjnych potrzeb surogacją¹⁷.

Komentarz metatekstowy został w tej wypowiedzi połączony z „małżeństwami jedнопłciowymi”, co sugeruje, iż takowe nie istnieją lub stanowią wymysł, którego autor artykułu nie popiera. Zostało także zastosowane połączenie „homoadopcje”, które w wyraźny sposób ma rozgraniczyć adopcje dokonywane przez osoby heteroseksualne (a połączenie „heteroadopcje” nie jest stosowane). Określenia te nie bez przyczyny zostały umieszczone obok „handlu ludźmi”, co wzmacnia poczucie kryminalizacji tych zjawisk.

Homoseksualizm jako ideologia

„Ideologia” według WSJP to: „zespół poglądów i przekonań dotyczących świata, życia społecznego i postaw etycznych charakteryzujący określoną grupę ludzi”¹⁸. Jest to zatem leksem, który teoretycznie niesie ze sobą obiektywne konotacje. Warto jednak zwrócić uwagę na kolokacje rejestrowane przez Narodowy Korpus Języka Polskiego. Odnajdujemy tam połączenia takie jak: „ideologia marksizmu”, „ideologia komunistycznej partii”, „ideologia nacjonalistyczna”, „ideologia śmierci”¹⁹. Natomiast wyszukiwarka monco.frazeo.pl

¹⁷ R. Stefaniuk, *Perfidna strategia*, „Nasz Dziennik”, 18–19.02.2023.

¹⁸ *Ideologia*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/37970/ideologia> (dostęp: 17.07.2025).

¹⁹ *Ideologia*, NKJP, http://www.nkjp.uni.lodz.pl/index_adv.jsp?query=ideologia&Submit=%C2%A0%C2%A0%C2%A0%C2%A0SZUKAJ%C2%A0%C2%A0%C2%A0&span=0&preserve_order=true&perpage=100&sort=srodek&second_sort=srodek&groupBy=---&groupByLimit=1&m_style=---&m_channel=---&m_date_from=RRRR&m_date_to=RRRR&m_nkjpSubcorpus=balanced&m_title_mono=&m_title_mono_NOT=&m_paragraphKWs_MUST=&m_paragraphKWs_MUST_NOT=&m_text_title=&dummystring=%C4%85%C4%84%C4%87

podaje, iż najczęściej odnotowywaną ideologią jest gender²⁰. Widać zatem pewne społeczne uwarunkowania tego terminu. Leksem „ideologia”, choć z definicji obiektywny, ze względu na swoją łączliwość niesie ze sobą konotacje negatywne. *Poradnik: jak mówić i pisać o grupach narażonych na dyskryminację*, który powstał z inicjatywy agencji FleishmanHillard, we współpracy z prof. dr hab. Ewą Kołodziejczyk, pod patronatem Rady Języka Polskiego i Rzecznika Praw Obywatelskich, zwraca uwagę, iż nie istnieje „ideologia LGBT”, gdyż jest to zwrot dehumanizujący, a LGBT+ to po prostu ludzie²¹.

W kontekście trwającej debaty nad zakazem tzw. terapii konwersyjnych w Szkocji głos zabrały tamtejsze środowiska kościelne. Biskupi szkoccy wyrazili zaniepokojenie kierunkiem, w jakim zmierzają planowane regulacje prawne. W swoim oświadczeniu podkreślili, że proponowane przepisy mogą nieść poważne konsekwencje dla wolności religijnej i swobody wypowiedzi.

Ideologiczny totalitaryzm. Szkoccy biskupi ostrzegają przed usankcjonowaniem zakazu „terapii konwersyjnych”. Planowane przez władze przepisy mogą doprowadzić do kryminalizacji wszelkich prób udzielenia pomocy osobom lgbt. Taki zakaz to ograniczenie wolności słowa i uderzenie w wolność religijną oraz duszpasterską pracę Kościoła²².

Wypowiedź dotyczy wprowadzenia przez szkocki rząd ustawy zakazującej podejmowania prób leczenia homoseksualizmu, co wywołało sprzeciw Kościoła. Totalitaryzm rozumiany jako „forma rządów, w której władzę sprawuje jedna partia, obowiązuje jedna ideologia, a państwo kontroluje życie obywateli i zwalcza opór i niezadowolenie, stosując przemoc”²³ przybiera w wypowiedzi charakter ideologiczny. W roli ofiary autor umieszcza Kościół

%C4%86%C4%99%C4%98%C5%82%C5%81%C5%84%C5%83%C3%B3%C3%93%C5%9B%C5%9A%C5%BA%C5%B9%C5%BC%C5%BB (dostęp: 17.07.2025).

²⁰ *Ideologia*, Monco, http://monco.frazeo.pl/collos?q=ideologia&o=on&sf=0&o=on&col_rows=10000&col_start=0&colPos=%5BA-Za-z%5D.*&customColPos=&colPosit=-5&colPosit=-4&colPosit=-3&colPosit=-2&colPosit=-1&colPosit=1&colPosit=2&colPosit=3&colPosit=4&colPosit=5&colMF=2&dq=&checkbox-toggle=on&f=&t=&p=1&sd=2024-05-19+13%3A43%3A13&l=20 (dostęp: 17.07.2025).

²¹ *Poradnik: jak mówić i pisać o grupach narażonych na dyskryminację. Etyka języka i odpowiedzialna komunikacja*, cz. I, s. 10, <https://etykajęzyka.pl/> (dostęp: 17.07.2025).

²² K. Gajkowski, *Ideologiczny totalitaryzm*, „Nasz Dziennik”, 19.01.2023.

²³ *Totalitaryzm*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/30198/totalitaryzm> (dostęp: 17.07.2025).

katolicki, a ograniczenia wolności mają dotyczyć zakazu udzielenia pomocy osobom LGBTQ+. Autor zatem odwraca role, w których to niemożność wykonania „terapii konwersyjnych”, mających na celu wyleczenie homoseksualizmu, jest opresją kierowaną w stronę Kościoła. Zastosowanie leksemu „kryminalizacja” wzmacnia poczucie niesprawiedliwości, która dotyka osoby chcące udzielić pomocy.

W kolejnym przykładzie leksem „ideologia” zostaje połączony z szeroko pojętym słowem „gender”, które w zamyśle autora konotuje negatywne skojarzenia, jednak według słownika ma charakter neutralny. „Z taką dezaprobatą spotkały się też stanowiska samorządów w Polsce, które ośmieliły się stanąć w obronie dzieci przed ideologią gender”. Przywołanie dzieci, których należy bronić, silnie akcentuje opozycję „my i oni”, w której to przed „nimi”, tzn. społecznością LGBTQ+, należy bronić najmłodszych. Do tej samej grupy nawiązuje pośrednio także kolejny fragment: „Treści tradycyjnych bajek zostały przez nią zmodyfikowane tak, aby odpowiadały założeniom ideologii gender. Główne postacie przedstawionych przez nią opowieści były np. osobami homoseksualnymi”²⁴. Autor odnosi się do gender w sposób nacechowany negatywnie, zestawiając go z tradycyjną wartością, jaką jest bajkowy kanon. Zmodyfikowane opowieści opisywały bohaterów o orientacji homoseksualnej, co miało wzbudzić sprzeciw czytelnika, szczególnie w kontekście zmian dotyczących wizerunku postaci znanych z klasycznych narracji.

Presupozycja

Jak podaje *Encyklopedia języka polskiego*, presupozycja to:

narzucana przez nadawcę wypowiedzi część niedyskutowalnej wiedzy o rzeczywistości, niezbędna by odbiorca mógł to wypowiedzenie zrozumieć [...] W szerszym znaczeniu presupozycją jest każda informacja niewyrażona w zdaniu, ale wynikająca z jego treści²⁵.

Małgorzata Lisowska-Magdziarz stwierdza, iż dzięki presupozycji rozmówcy mogą wypowiadać różne sądy bez skomplikowanych wyjaśnień. Zwraca jednak uwagę na istnienie presupozycji fałszywych lub wątpliwych, które prowadzą do przyjęcia przez czytelnika za niepodważalny fakt czegoś,

²⁴ U. Wróbel, *Sędziowie uwikłani w ideologię*, „Nasz Dziennik”, 3.02.2023.

²⁵ *Presupozycja*, [w:] *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, oprac. M. Kucała, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, s. 266.

co nie jest informacją prawdziwą lub sprawdzoną²⁶. Twórcy artykułów wielokrotnie wykorzystują presupozycję, by w sposób niebezpośredni pisać o założeniach zgodnych z ich systemem wartości.

Honorarium na promocję gender. [...] Chodzi o wymienienie środowisk, które doświadczyły nienawiści, i wymienienia Żydów, Afrykanów i... ludzi lgbt+. Uważam, że umieszczenie wśród wymienionych tego ostatniego środowiska w powiązaniu z użyciem tęczyowych opasek może być traktowane jako wprowadzenie do audycji elementów marketingowych – wskazuje prof. Janusz Kawecki²⁷.

Autor artykułu stosuje leksem „promocja”, który według WSJP oznacza „działania zmierzające do tego, by ktoś lub coś stało się popularne”²⁸. WSJP definiuje „gender” jako „tożsamość płciową człowieka rozumianą jako zjawisko ukształtowane społecznie i kulturowo”²⁹. Promocja gender sugeruje, iż zostają podjęte działania, które mają na celu dążenie do wzrostu popularności tożsamości płciowej i kulturowej człowieka, co nie konotuje negatywnych skojarzeń, a prawdopodobnie wywołanie ich było celem Kaweckiego. Umieszczenie sformułowania „ludzie lgbt” po wielokropku w zestawieniu z dyskryminowanymi Żydami i Afrykanami służy ośmieszeniu usytuowania środowisk LGBTQ+ wśród społeczności doświadczających nienawiści.

Kontekst prawny został przywołany w kolejnym przykładzie:

Weto dla genderowej ustawy. Brytyjski rząd zdecydował o zablokowaniu przyjętego przez szkocki parlament liberalnego projektu ustawy o uznaniu płci. Przewiduje on, że prawna zmiana płci będzie wymagała jedynie deklaracji danej osoby, bez badań medycznych [...], co z kolei grozi powstaniem „turystyki genderowej”, czyli przenoszenia się w celu wykorzystywania prawnej zmiany płci w takich celach, jak zasiłki, emerytury czy miejsca w szpitalach³⁰.

Ustawa według WSJP oznacza „powszechnie obowiązujący akt prawny, uchwalany przez najwyższe władze państwowe, dotyczący określonej dziedziny”³¹.

²⁶ M. Lisowska-Magdziarz, *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, Kraków 2006, s. 86.

²⁷ J. Sądej, *Sylwester z propagandą lgbt*, „Nasz Dziennik”, 4.01.2023.

²⁸ *Promocja*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/13386/promocja (dostęp: 17.07.2025).

²⁹ *Gender*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/52222/gender/5152989/tozsamosc> (dostęp: 17.07.2025).

³⁰ PAP, *Weto dla genderowej ustawy*, „Nasz Dziennik”, 18.01.2023.

³¹ *Ustawa*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/7487/ustawa> (dostęp: 17.07.2025).

W artykule opublikowanym przez „Nasz Dziennik” autor łączy ze słowem „ustawa” przymiotnik „genderowa”, czym sugeruje, iż społeczność LGBTQ+ posiada specjalne akty prawne, które w tym kontekście zostały zatrzymane. Określenie „zmiana płci” ukazuje ignorancję autora względem osób transpłciowych, ponieważ jest niepoprawne, sugeruje przeskok między dwiema możliwościami. W istocie poprawnym określeniem jest korekta płci lub tranzycja, osoby, które się jej poddają, dążą do zgodności płci biologicznej z mentalną³². Autor stosuje także sformułowanie „turystyka genderowa”, które wyjaśnia, ponownie odwołując się do „zmiany płci” jako negatywnego zjawiska, mogącego odbić się na ogóle społeczeństwa. Warto tutaj zaznaczyć, iż wszelkiego rodzaju „turystyki”, tzn. „turystyka genderowa”, „turystyka aborcyjna” czy „turystyka in-vitro” niosą ze sobą, w przekonaniu redakcji „Naszego Dziennika”, wartości antykatolickie.

Powoływanie się na autorytet

Autorytety pełnią niezwykle istotną rolę, a społeczeństwo jest podatne na wpływ człowieka cieszącego się uznaniem. Udowodnił to amerykański psycholog Stanley Milgram, przeprowadzając eksperyment, w którym badani, pod wpływem osoby, która w ich mniemaniu cieszyła się ogólnym poważaniem, wyrządzali krzywdę niewinnym „pacjentom”. Milgram stwierdził, iż całkowicie bezrefleksyjnie podchodzimy do poleceń wydawanych przez autorytety, czego potwierdzeniem jest ów eksperyment³³.

Robert Cialdini zauważa, że system autorytetów jest korzystny dla państw, gdyż bez nich świat skazany byłby na anarchię. Jako jeden ze sposobów wpajania ludziom posłuszeństwa wobec autorytetów badacz wskazuje przykazania religijne czy ludowe opowieści, które poznaje się od najmłodszych lat. O ile w początkowych latach życia posłuszeństwo wobec autorytetów, jakimi są rodzice, ma korzystny wpływ, o tyle z czasem zaczyna być groźnym narzędziem, które zwalnia ludzi z myślenia i skłania do postępowania mechanicznego. Cialdini wskazuje także, że istotnym autorytetem są osoby posiadające tytuły naukowe. Zaznacza jednak, iż niekiedy posługują się nimi oszuści, np. w reklamach. W obliczu poleceń wydawanych przez osoby z tytułem zdobywanym

³² N. Wlizło, *Tranzycja – na czym polega korekta płci?*, Twójpsycholog, <https://twojpsycholog.pl/blog/korekta-tranzycja-plci> (dostęp: 17.07.2025).

³³ S. Milgram, *Posłuszeństwo wobec autorytetu*, Warszawa 2009, s. 10–15.

latami nie analizujemy sądów, a bezrefleksyjnie podążamy za zdaniem uczonego, co potwierdzają eksperymenty przytaczane przez badacza³⁴.

Magdalena Wasylewicz zauważa, że istnieje zapotrzebowanie na „współczesny autorytet”, co jest wynikiem zmiany w pojmowaniu wartości. Stwierdza, że owa zmiana związana jest z pojawieniem się autorytetów medialnych, w obliczu których postrzeganie rodziców jako autorytetów nie jest już tak silne jak dawniej. Pojawia się problem braku odpowiednich wzorców społecznych³⁵. Osoby, na które powołuje się „Nasz Dziennik”, kreują się na „obrońców moralności”, jednak są stronnice, a ich poglądy należy określić jako radykalne.

– Dotychczas zakaz terapii konwersyjnej był ściśle wiązany z twierdzeniem, że skłonności homoseksualne są związane z uwarunkowaniem genetycznym. Ten mit jednak upadł w wyniku badań naukowych opublikowanych w piśmie „Nature”. To, że nie ma w materiale genetycznym zapisanych skłonności homoseksualnych, jest dziś po prostu wiedzą naukową – mówi „Naszemu Dziennikowi” ks. prof. Paweł Bortkiewicz TChR, teolog i moralista³⁶.

Z kolei dr Marcin Romanowski przypomina, że Solidarna Polska od lat ostrzegała przed ekspansją ideologii gender, która rozprzestrzeniła się zwłaszcza na szczeblu prawa międzynarodowego, gdzie w sposób przebiegły, zakulisowy i wyrachowany podejmowane są próby obejścia woli niezależnych narodów³⁷.

Autorzy artykułów stosują retoryczny zabieg, który polega na przywoływaniu argumentów wynikających z badań naukowych. W pierwszym tekście autorytetem jest ks. prof. Paweł Bortkiewicz – znamieny w tym kontekście jest fakt, iż profesorem jest ksiądz, który stosuje narrację pseudonaukową, zgodną światopoglądowo z wyznawaną przezeń religią. Drugi fragment z kolei powołuje się na doktora Marcina Romanowskiego. Warto jednak zwrócić uwagę, że jego słowa nie są tutaj zacytowane, a sparafrazowane.

³⁴ R. Cialdini, *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2000, s. 197–207.

³⁵ M. Wasylewicz, *Autorytety medialne – starcie czy wsparcie (?) autorytetów realnych współczesnej młodzieży*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. 35, z. 1, s. 100–107.

³⁶ K. Gajkowski, *Ideologiczny totalitaryzm*, „Nasz Dziennik”, 19.01.2023.

³⁷ R. Stefaniuk, *Perfidna strategia*, „Nasz Dziennik”, 18–19.02.2023.

Zabiegi ortograficzne

Grupę społeczną składającą się z gejów, lesbijek, biseksualistów, osób transpłciowych i innych społeczności, jak zaznacza zespół FleishmanHillard, należy opisywać akronimem LGBTQ+³⁸. Istotne jest stosowanie wielkich liter, gdyż wymagają tego zasady poprawności językowej. Autorzy artykułów zamieszczanych w „Naszym Dzienniku” nieheteronormatywną społeczność zapisują małymi literami. Jest to element znaczący, gdyż ukazuje deprecjonowanie „przeciwnika”. Mimo tego, że taki zapis wiąże się z brakiem poprawności, jest stosowany przez autorów, co ukazuje ich brak wrażliwości oraz ignorancję względem grupy, o której piszą: „Trybunał Sprawiedliwości w Strasburgu po raz kolejny potwierdził, że priorytetem jest dla niego wymuszanie na państwach europejskich nadawania przywilejów dla środowisk lgbt”³⁹.

*

„Nasz Dziennik” to gazeta kierowana do konkretnej grupy odbiorców, osób o konserwatywnych poglądach. Autorzy artykułów stosują językowe manipulacje, które mają ukierunkować poglądy czytelnika. Teksty dotyczące społeczności LGBTQ+ są tendencyjne i ukazują ją jako wroga, przed którym należy się bronić. Manipulacja polega między innymi na stosowaniu metatekstowych komentarzy umniejszających problemy „drugiej strony” czy leksemu „ideologia”, który ma przywołać negatywne konotacje związane z nieheteronormatywnością. Autorzy stosują liczne presupozycje, dzięki którym mogą nie wprost przekazywać treści obraźliwe względem wspomnianej grupy. W przytoczonych fragmentach można odnaleźć także powoływanie się na autorytet, dzięki czemu zwiększa się siła ich oddziaływania. „Nasz Dziennik” ma docelową grupę odbiorców, do której kierowane się treści zgodne z przyjętym przez gazetę dyskursem. Twórcy artykułów posługują się manipulacją, chcąc przybliżyć czytelnikom o takim samym, radykalnym poglądzie sądy niemające poparcia w rzeczywistości. Trudno zatem mówić o obiektywizmie „Naszego Dziennika”, zaprezentowany materiał dowodzi, że za pomocą różnych środków językowych gazeta dewaluuje społeczność LGBTQ+, fałszując przy tym rzeczywistość.

³⁸ *Poradnik: jak mówić i pisać...*, s. 10.

³⁹ U. Wróbel, *Sędziowie uwikłani w ideologię*, „Nasz Dziennik”, 3.02.2023.

Bibliografia

- Baranowski Z., *Samorządy pod prężeniem*, „Nasz Dziennik”, 31.01.2024.
- Cialdini R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, Gdańsk 2000.
- Gajkowski K., *Ideologiczny totalitaryzm*, „Nasz Dziennik”, 19.01.2023.
- Gender, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/52222/gender/5152989/tozsamosc> (dostęp: 17.07.2025).
- Heteroseksualizm, SJP <https://sjp.pwn.pl/slowniki/heteroseksualizm.html> (dostęp: 17.07.2025).
- Homoseksualizm, SJP, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/homoseksualizm.html> (dostęp: 17.07.2025).
- Homoseksualizm, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/47024/homoseksualizm> (dostęp: 17.07.2025).
- Ideologia, Monco, http://monco.frazeo.pl/collos?q=ideologia&o=on&sf=0&o=on&col_rows=10000&col_start=0&colPos=%5BA-Za-z%5D.*&customColPos=&colPosit=-5&colPosit=-4&colPosit=-3&colPosit=-2&colPosit=-1&colPosit=1&colPosit=2&colPosit=3&colPosit=4&colPosit=5&colMF=2&dq=&checkbox-toggle=on&f=&t=&p=1&sd=2024-05-19+13%3A43%3A13&l=20 (dostęp: 17.07.2025).
- Ideologia, NKJP, http://www.nkjp.uni.lodz.pl/index_adv.jsp?query=ideologia&Submit=%C2%A0%C2%A0%C2%A0%C2%A0SZUKAJ%C2%A0%C2%A0%C2%A0&span=0&preserve_order=true&perpage=100&sort=srodek&second_sort=srodek&groupBy=---&groupByLimit=1&m_style=---&m_channel=---&m_date_from=RRRR&m_date_to=RRRR&m_nkjpSubcorpus=balanced&m_title_mono=&m_title_mono_NOT=&m_paragraphKWs_MUST=&m_paragraphKWs_MUST_NOT=&m_text_title=&dumystring=%C4%85%C4%84%C4%87%C4%86%C4%99%C4%98%C5%82%C5%81%C5%84%C5%83%C3%B3%C3%93%C5%9B%C5%9A%C5%BA%C5%B9%C5%BC%C5%BB (dostęp: 17.07.2025).
- Ideologia, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/37970/ideologia> (dostęp: 17.07.2025).
- Kamińska-Szmaj I., *Propaganda, perswazja, manipulacja: próba uporządkowania pojęć*, [w:] *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, P. Nowak, Lublin 2004, s. 13–27.
- Kultura, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/3479/kultura/1579575/dorobek-cywilizacji> (dostęp: 17.07.2025).
- Lisowska-Magdziarz M., *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, Kraków 2006.
- Milgram S., *Posłuszeństwo wobec autorytetu*, Warszawa 2009.
- Nasz Dziennik, Gazeta.pl, <https://wiadomosci.gazeta.pl/nasz-dziennik> (dostęp: 17.07.2025).

- PAP, *Weto dla genderowej ustawy*, „Nasz Dziennik”, 18.01.2023.
- Poradnik: jak mówić i pisać o grupach narażonych na dyskryminację. Etyka języka i odpowiedzialna komunikacja*, cz. I, <https://etykajezyka.pl/> (dostęp: 17.07.2025).
- Presupozycja*, [w:] *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, oprac. M. Kucała, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, s. 266.
- Promocja*, WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/13386/promocja (dostęp: 17.07.2025).
- Sądej J., *Ideologiczny eksperyment*, „Nasz Dziennik”, 6.02.2023.
- Sądej J., *Sylwester z propagandą lgbt*, „Nasz Dziennik”, 4.01.2023.
- Starzewski Ł., *RPO: uchylić uchwały „anty-LGBT” tam, gdzie jeszcze obowiązują. 30 samorządów tak zrobiło*, BIP RPO, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-uchwaly-anty-lgbt-samorzady-odpowiedzi-kolejne> (dostęp: 17.07.2025).
- Stefaniuk R., *Perfidna strategia*, „Nasz Dziennik”, 18–19.02.2023.
- Tokarz M., *Argumentacja, perswazja, manipulacja. Wykłady z teorii komunikacji*, Gdańsk 2006.
- Totalitaryzm*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/30198/totalitaryzm> (dostęp: 17.07.2025).
- Tzw., WSJP, https://wsjp.pl/haslo/do_druku/6996/tzw (dostęp: 17.07.2025).
- Ustawa*, WSJP, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/7487/ustawa> (dostęp: 17.07.2025).
- Wasylewicz M., *Autorytety medialne – starcie czy wsparcie (?) autorytetów realnych współczesnej młodzieży*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. 35, z. 1, s. 99–109.
- Wlizio N., *Tranżycja – na czym polega korekta płci?*, Twójpsycholog, <https://twojpsycholog.pl/blog/korekta-tranzykcja-plci> (dostęp: 17.07.2025).
- Wróbel U., *Sędziowie uwikłani w ideologię*, „Nasz Dziennik”, 3.02.2023.

Kacper Szczepaniak

Uniwersytet Łódzki

 <https://orcid.org/0009-0005-9314-1738>

„MANIPULACJA NA PASKU” W PROGRAMACH INFORMACYJNYCH TELEWIZJI REPUBLIKA

Paski informacyjne (tzw. belki), wyświetlające się w dolnej części ekranu jako towarzyszący przekaz tekstowy, od lat pełnią istotną funkcję w krajobrazie mediów informacyjnych. Choć ich podstawową rolą jest uzupełnianie treści werbalnych i wizualnych¹, przede wszystkim poprzez skrócone streszczenie najważniejszych wiadomości, coraz częściej stają się samodzielnym, nacechowanym ideologicznie nośnikiem przekazu. We współczesnych mediach, szczególnie w warunkach głębokiej polaryzacji politycznej, paski informacyjne pełnią rolę nie tylko informacyjną, ale także emotywną i manipulacyjną, rozumianą jako działanie zakładające niejawną rolę nadawcy, ukierunkowanie przede wszystkim na jego korzyść. Przenoszą określony punkt widzenia, konstruują opowieści o rzeczywistości zgodnie z przyjętą linią redakcyjną i są narzędziem wpływu na odbiorcę.

Celem niniejszego tekstu jest analiza treści pasków informacyjnych emitowanych w głównym programie informacyjnym Telewizji Republika w okresie od 21 maja do 4 czerwca 2024 roku. Analiza objęła 121 pasków, które zostały skategoryzowane tematycznie, a następnie poddane szczegółowej analizie lingwistycznej. Zbadane zostały przede wszystkim środki językowe, których celem jest wywoływanie określonych reakcji emocjonalnych, wzmacnianie tożsamości grupowej odbiorców oraz delegitymizowanie przeciwników politycznych. Analiza wpisuje się w szerszy kontekst badań nad językiem mediów i jego rolą w kształtowaniu postrzegania rzeczywistości, stanowiąc jednocześnie głos w debacie o odpowiedzialności mediów w warunkach demokratycznego pluralizmu.

¹ D. Kobyłański, *Telewizyjny pasek informacyjny. Rozważania terminologiczne*, [w:] *Lubelskie Seminarium Humanistyczne. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej (I edycja)*, t. 3, red. D. Kobyłański, Łódź 2023, s. 190.

Prawicowe medium

Telewizja Republika² to polska stacja informacyjno-publicystyczna, która rozpoczęła działalność w 2013 roku, pozycjonując się jako medium o profilu konserwatywno-narodowym. Jej twórcy, inspirowani formatem amerykańskiej stacji Fox News, od początku deklarowali przywiązanie do tradycyjnych wartości oraz krytyczne nastawienie wobec liberalnych mediów głównego nurtu³. Choć przez pierwsze lata funkcjonowania była niszowym kanałem, od końca 2023 roku notuje dynamiczny wzrost oglądalności. Jak podaje Business Insider Polska, w okresie od 20 grudnia 2023 roku do 11 lutego 2024 roku główny program informacyjny stacji zatytułowany *Dzisiaj* oglądało średnio 511 tys. widzów, co stanowiło 30-krotny wzrost w porównaniu do wcześniejszego okresu⁴. Dane te wskazują na rosnące znaczenie stacji w kształtowaniu debaty publicznej i jej potencjalny wpływ na opinię społeczną. To właśnie w tym kontekście szczególnie istotna staje się analiza językowych mechanizmów stosowanych w paskach informacyjnych, które przy tak dużym zasięgu mogą odgrywać istotną rolę w procesach opiniotwórczych i w pogłębianiu politycznej polaryzacji społeczeństwa.

Perswazja i manipulacja

W kontekście badań nad językiem mediów, a w szczególności nad formami skróconego przekazu, jakimi są paski informacyjne, istotne jest rozróżnienie pomiędzy perswazją a manipulacją. W literaturze przedmiotu pojęcia perswazji i manipulacji często występują obok siebie, jednak ich znaczenia są odmienne, a granica między nimi jest istotna etycznie i w wymiarze praktycznym w komunikowaniu społecznym. Perswazję można rozumieć jako świadome działanie nadawcy ukierunkowane na zmianę postaw lub decyzji odbiorcy poprzez argumentację – w sposób jawny i z domyślną korzyścią dla obu stron. Grażyna Habrajska, porządkując terminy z obszaru oddziaływania komunikacyjnego,

² Mb, *Telewizja Republika ma już 3 lata*, Telewizja Republika, <https://tvrepublika.pl/Polska/Telewizja-Republika-ma-juz-3-lata/33106> (dostęp: 30.04.2024).

³ *Telewizja Republika*, Onet Wiadomości, <https://wiadomosci.onet.pl/telewizja-republika> (dostęp: 30.04.2024).

⁴ J. Ceglarz, *TV Republika przez lata żyła na kropłowiec PiS. Sprawdziliśmy w KRS*, Business Insider Polska, <https://businessinsider.com.pl/biznes/tv-republika-przez-lata-zyla-na-kroplowce-pis-sprawdzilismy-w-krs/bg1wb06> (dostęp: 30.04.2024).

podkreśla, że dla perswazji charakterystyczne są: dialogiczność, wzajemne poszukiwanie informacji, ocen i rozwiązań problemowych, uświadomiony i korzystny cel działania oraz jawność. Badaczka zaznacza jednocześnie, że argumentacja może mieć charakter logiczny i/lub aksjologiczny⁵. Jej odmianę może stanowić propaganda, która nie ma charakteru dialogicznego, a jej właściwy nadawca może pozostawać nieokreślony. Jest ona kierowana do szerokiego grona odbiorców i ma na celu oddziaływanie w sposób jednostronny. Propagandę można zatem zdefiniować jako uświadomione przez odbiorcę, głównie werbalne działanie nadawcy, zmierzające do modyfikacji, utrwalenia lub osłabienia określonej postawy odbiorców wobec realnego obiektu perswazji⁶.

Manipulacja natomiast zakłada niejawność celu nadawcy i ukierunkowanie działań przede wszystkim na własną korzyść – nawet kosztem szkody po stronie odbiorcy. W tym ujęciu manipulacja modyfikuje hierarchię wartości adresata „po cichu”, maskując rzeczywiste intencje nadawcy⁷. W przypadku pasków informacyjnych różnica ta ma szczególne znaczenie, ponieważ forma – z racji zwięzłości i stałej obecności w polu widzenia odbiorcy – sprzyja nie tylko przekazywaniu informacji, ale również kształtowaniu określonego sposobu interpretacji wydarzeń. Jasne odróżnienie komunikatów perswazyjnych od manipulacyjnych pozwala na bardziej świadomą i krytyczną analizę tego rodzaju przekazów, co jest szczególnie istotne w obliczu rosnącej polaryzacji medialnej i politycznej.

Dezinformacja

Dezinformacja, będąca jednym z narzędzi wykorzystywanych w tego typu przekazach, jest konkretnym narzędziem manipulacji. To celowe i świadome działanie polegające na zniekształcaniu, selektywnym prezentowaniu lub ukrywaniu informacji w taki sposób, aby wpływać na percepcję, opinie i zachowania odbiorców. Jej celem jest najczęściej osiągnięcie określonych korzyści, często kosztem prawdy i obiektywizmu⁸. Kluczowe elementy tego zjawiska

⁵ G. Habrajska, *Perswazja i manipulacja w komunikacji. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2020, s. 70–71.

⁶ Ibidem, s. 72.

⁷ Ibidem, s. 75–76.

⁸ A. Januszko-Szakiel, *Dezinformacja jako narzędzie medialnej manipulacji świadomością*, [w:] *Manipulacja: pedagogiczno-społeczne aspekty*, cz. I, red. J. Aksman, Kraków 2010, s. 213.

to zniekształcanie informacji, selektywna prezentacja oraz ukrywanie treści niewygodnych lub niepasujących do narracji. Wszystkie te działania są prowadzone z intencją wywołania konkretnych reakcji u odbiorców – najczęściej emocjonalnych, takich jak lęk, gniew czy poczucie zagrożenia⁹.

W kontekście pasków informacyjnych manipulacja przyjmuje szczególnie subtelne, ale skuteczne formy. Użycie słów nacechowanych emocjonalnie, tendencyjny dobór faktów czy budowanie opozycji „my – oni” sprzyja spolaryzowanemu odbiorowi świata¹⁰. Tego rodzaju działania mają na celu nie tylko informowanie, ale przede wszystkim sterowanie interpretacją rzeczywistości. Współczesne media, w tym stacje takie jak Telewizja Republika, wykorzystują te techniki, by budować silne przekazy ideologiczne i wpływać na procesy decyzyjne społeczeństwa. Z tego powodu kluczowa staje się umiejętność krytycznego myślenia oraz rozpoznawania mechanizmów manipulacyjnych w przekazach medialnych.

Metoda badawcza

W badaniu zastosowano metodę jakościowej analizy treści, która zgodnie z założeniami badaczy takich jak Krippendorff¹¹, pozwala na systematyczne i kontekstowe badanie przekazów medialnych z uwzględnieniem ich warstwy językowej oraz funkcji komunikacyjnej. Analiza koncentrowała się na paskach informacyjnych emitowanych w głównym programie informacyjnym Telewizji Republika w okresie od 21 maja do 4 czerwca 2024 roku. Materiał empiryczny obejmował 121 pasków, które zostały spisane w jednolitym formacie i opracowane jako korpus badawczy.

Zastosowana procedura analityczna obejmowała trzy etapy: klasyfikację tematyczną treści pasków, identyfikację cech leksykalnych i składniowych sugerujących intencjonalność przekazu oraz ocenę funkcji perswazyjnej i emocjonalnej poszczególnych komunikatów. W oparciu o teorię dyskursu Fairclougha¹² skupiono się na analizie środków językowych o charakterze wartościującym, takich jak: metafory, hiperbole, presupozycje, konstrukcje wykluczające, a także na obecności języka nacechowanego ideologicznie lub emocjonalnie.

⁹ V. Volkoff, za: Ibidem, s. 212.

¹⁰ E. Erdoğan, P. Uyan-Semerci, *Othering in politics: How affective polarization undermines democratic philia?*, „Frontiers in Political Science” 2025, nr 7, s. 3.

¹¹ K. Krippendorff, *Content analysis: An introduction to its methodology*, Thousand Oaks 2004.

¹² N. Fairclough, *Critical discourse analysis: The critical study of language*, London–New York 1995.

Treści zostały zakodowane przy użyciu kategorii analitycznych, które obejmowały: 1) negatywne wartościowanie obecnego rządu, 2) pozytywne lub neutralne przedstawianie poprzedniej ekipy rządzącej, 3) wzbudzanie emocji strachu, złości lub zagrożenia, 4) obecność uproszczeń i stereotypizacji, 5) ogólną ocenę stopnia manipulacyjności wypowiedzi. Każdy pasek oceniany był w kontekście programu, w którym został wyemitowany, co pozwoliło uwzględnić zarówno jego funkcję informacyjną, jak i perswazyjną.

Badanie wpisuje się w nurt badań nad propagandą i manipulacją medialną, podkreślając znaczenie języka jako narzędzia ideologicznego wpływu. Uzyskane wyniki wskazują, że paski informacyjne – jako forma zwężłego komunikatu medialnego – mogą pełnić funkcję nie tyle informacyjną, co kształtującą określony sposób rozumienia wydarzeń.

Obserwacje

Analizując zebrane belki informacyjne emitowane w programie Telewizji Republika, można już na poziomie językowym i tematycznym zaobserwować szereg charakterystycznych tendencji, które wskazują na określoną linię narracyjną oraz redakcyjną strategię informacyjną. Przekaz budowany za pomocą krótkich, sugestywnych haseł wykazuje wysokie nasycenie elementami perswazyjnymi, nacechowaniem emocjonalnym oraz silnym ukierunkowaniem ideologicznym.

Pierwszą zauważalną cechą jest retoryka zagrożenia oraz kreowanie poczucia niepewności i destabilizacji. Liczne belki dotyczące sytuacji na granicy, migracji czy aktywności rosyjskich służb (np. „Rosja szykuje kolejne prowokacje”, „Nielegalna migracja zagrożeniem dla bezpieczeństwa”, „Strzelanina z udziałem migrantów”) konstruują obraz rzeczywistości jako permanentnie kryzysowej, w której dominującym stanem jest zagrożenie – zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Taka narracja buduje poczucie obłożonej twierdzy i utrwała dychotomię „my – oni”.

Drugim wyraźnym wątkiem jest negatywna ocena obecnego rządu oraz konkretnych postaci politycznych, szczególnie związanych z koalicją rządzącą. Belki takie jak: „Tuskowe drenuje kieszenie Polaków”, „Rząd Tuska uderza w najsłabszych”, „Rząd nie radzi sobie z kryzysem na granicy” czy „Rządowa walka z religią” nie tylko mają charakter jednoznacznie krytyczny, ale operują językiem obciążonym emocjonalnie i insynuacyjnym. W tym kontekście media pełnią funkcję nie tylko informacyjną, ale także opiniotwórczą, wykorzystując mechanizmy retoryki politycznej.

Trzecią charakterystyczną cechą jest częste wykorzystywanie pytań retorycznych i kontrastów, które nie służą eksploracji tematu, lecz mają na celu wzmocnienie określonego przekazu (np. „Bezpieczna Polska?”, „Europa pełna wartości czy nieproszonych gości?”, „Czyja jest Polska?”). Zabiegi te pełnią funkcję retoryczną, mają wywołać określone emocje, wątpliwości lub nieufność wobec przedstawianych zjawisk i podmiotów.

Czwartym istotnym elementem jest obecność metaprzekazów, w których stacja odnosi się do samej siebie, budując wizerunek niezależnego, rosnącego w siłę medium walczącego o prawdę i pluralizm informacyjny (np. „Republika rośnie w siłę”, „Telewizja Republika stara się o koncesję”, „Dziękujemy za wsparcie”). W ten sposób medium nie tylko informuje, ale również konstruuje własną tożsamość i legitymizuje swoją rolę w debacie publicznej.

Należy też zwrócić uwagę na obecność przekazów odwołujących się do tożsamości narodowej, religii oraz historii, często z silnym komponentem patriotycznym (np. „Brońmy krzyża”, „76 lat temu komuniści zamordowali rtm. Pileckiego”, „Opilowania katolików ciąg dalszy”). Tego typu komunikaty służą konsolidowaniu wspólnoty odbiorców wokół określonych wartości i symboli.

Wyniki

Z przeprowadzonej analizy wynika, że 38% pasków zawierało słowa o wyraźnym wartościującym charakterze, niosące silny negatywny ładunek emocjonalny. Sformułowania często odwoływały się do strachu, oburzenia lub gniewu, mających na celu wzmocnienie negatywnego odbioru prezentowanych informacji.

Dodatkowo 22% pasków bezpośrednio demonizowało działania obecnego rządu, ukazując go w jednoznacznie negatywnym świetle. Narrację oparto na powtarzających się oskarżeniach, uproszczonych diagnozach oraz uogólnieniach, które utrwały skrajnie krytyczny obraz władz. Warto podkreślić, że tylko 3% pasków przedstawiało treści, które mogłyby być interpretowane jako korzystne wobec poprzedniej ekipy rządzącej.

Elementy językowe, które można zakwalifikować jako formy manipulacji, zawierało 42% pasków. Tak wysoki odsetek wskazuje na silne nacechowanie emocjonalne i intencjonalność przekazu. Użycie technik retorycznych, takich jak hiperbola, ironia czy personalizacja, wzmacniało efekt perswazyjny i emocjonalne oddziaływanie na odbiorcę. Poniżej zamieszczono przykłady pasków zawierających elementy manipulacyjne:

- „Tuskowe drenuje kieszenie Polaków” – użycie kolokwializmu „Tuskowe” oraz metafory „drenuje” silnie wartościuje przekaz, sugerując szkodliwy wpływ premiera na finanse obywateli. Ma to na celu wywołanie negatywnych emocji i przypisanie winy konkretnej osobie;
- „Rząd Tuska uderza w najsłabszych” – konstrukcja zawiera sugestię agresywnego działania skierowanego wobec bezbronnych grup społecznych. Zabieg ten buduje obraz rządu jako opresyjnego i niesprawiedliwego, bez podania dowodów lub kontekstu;
- „Rządowa walka z religią” – zastosowanie terminu „walka” implikuje istnienie konfliktu oraz wrogości wobec wartości religijnych, co może prowadzić do polaryzacji społecznej i wzbudzać silne emocje odbiorców.

Analiza treści wskazuje na dominację strategii narracyjnych, których celem jest nie tyle przekazanie informacji, co kształtowanie pożądanego sposobu interpretacji rzeczywistości. Telewizja Republika, poprzez stosowanie tego rodzaju środków językowych, buduje jednolity i spolaryzowany obraz świata, który sprzyja utrwalaniu określonych przekonań politycznych.

Wnioski

Analiza pasków informacyjnych Telewizji Republika wskazuje na powszechne wykorzystywanie technik manipulacyjnych w kreowaniu przekazów medialnych. Aż 42% badanych pasków zawierało elementy silnie nacechowane emocjonalnie lub jawnie wartościujące, co potwierdza intencjonalność w kształtowaniu określonej perspektywy interpretacyjnej wydarzeń politycznych i społecznych.

Zidentyfikowane mechanizmy, takie jak selektywna prezentacja informacji, hiperbolizacja, użycie metafor i języka konfrontacyjnego mają na celu nie tylko informowanie, ale przede wszystkim wywoływanie emocji i wpływanie na postawy odbiorców. Utrwalanie podziałów politycznych, demonizowanie przeciwników oraz wzmacnianie określonych narracji ideologicznych to dominujące funkcje analizowanych treści.

Warto podkreślić, że paski informacyjne, mimo pozornie marginalnej roli w strukturze przekazu telewizyjnego, pełnią istotną funkcję perswazyjną. Ich krótka, skondensowana forma oraz stała obecność na ekranie sprawiają, że są wyjątkowo skutecznym narzędziem wpływu. W połączeniu z obrazem i dźwiękiem budują wielowarstwową narrację, w której informacja staje się środkiem do realizacji celów ideologicznych.

Zrozumienie mechanizmów manipulacji językowej i medialnej, takich jak te ujawnione w badaniu, jest niezbędne dla rozwoju świadomego i krytycznego odbiorcy mediów. W obliczu postępującej polaryzacji debaty publicznej konieczne jest nie tylko rozpoznanie, ale i edukacja w zakresie analizy dyskursu medialnego, aby przeciwdziałać negatywnym skutkom dezinformacji i manipulacji.

*

Wyniki przedstawione w opracowaniu mogą stanowić składową dalszych, pogłębianych analiz dotyczących funkcjonowania przekazu medialnego w Polsce, zwłaszcza w kontekście językowych i ideologicznych mechanizmów wykorzystywanych w mediach o wyrazistym profilu politycznym. Analiza pasków informacyjnych Telewizji Republika pokazała, jak precyzyjnie skonstruowane komunikaty mogą wpływać na percepcję wydarzeń i budować określoną wizję świata, wpisując się w szersze procesy polaryzacji debaty publicznej.

Telewizja Republika nie jest jedynym przykładem tego typu działań. Wspomniane tendencje budzą pytania nie tylko o etykę dziennikarską, ale również o potrzebę wzmocnienia mechanizmów monitorowania treści medialnych przez niezależne i transparentne instytucje.

W świetle rosnącej roli mediów w kształtowaniu opinii publicznej należy podjąć się nie tylko kontynuacji badań lingwistycznych nad dyskursem medialnym, ale konieczne jest również rozpoczęcie interdyscyplinarnej debaty nad granicami odpowiedzialności redakcyjnej, regulacją treści i edukacją medialną. W ten sposób możliwe będzie budowanie przestrzeni informacyjnej, która wspiera rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Bibliografia

- Ceglarz J., *TV Republika przez lata żyła na kropłównie PiS. Sprawdziliśmy w KRS*, Business Insider Polska, <https://businessinsider.com.pl/biznes/tv-republika-przez-lata-zyla-na-kroplowce-pis-sprawdzilismy-w-krs/bglwb06> (dostęp: 30.04.2024).
- Dzisiaj*, Telewizja Republika, YouTube, https://www.youtube.com/playlist?list=PL_2LK9doeytays9rMCh1L4n5pMHmD1gVD (dostęp: 20.05.2025).
- Erdoğan E., Uyan-Semerci P., *Othering in politics: How affective polarization undermines democratic philia*, „Frontiers in Political Science” 2025, nr 7, s. 1–17.
- Fairclough N., *Critical discourse analysis: The critical study of language*, London-New York 1995.
- Habrajska G., *Perswazja i manipulacja w komunikacji. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2020.

- Januszko-Szakiel A., *Deinformacja jako narzędzie medialnej manipulacji świadomością*, [w:] *Manipulacja: pedagogiczno-społeczne aspekty*, cz. I, red. J. Aksman, Kraków 2010, s. 209–216.
- Kobyłański D., *Telewizyjny pasek informacyjny. Rozważania terminologiczne*, [w:] *Lubelskie Seminarium Humanistyczne. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej (I edycja)*, t. 3, red. D. Kobyłański, Łódź 2023, s. 179–193.
- Krippendorff K., *Content analysis: An introduction to its methodology*, Thousand Oaks 2004.
- Mb, *Telewizja Republika ma już 3 lata*, Telewizja Republika, <https://tvrepublika.pl/Polska/Telewizja-Republika-ma-juz-3-lata/33106> (dostęp: 30.04.2024).
- Telewizja Republika*, Onet Wiadomości, <https://wiadomosci.onet.pl/telewizja-republika> (dostęp: 30.04.2024).

Wobec wzmagającej się współcześnie polaryzacji społecznej (w rezultacie silnych oddziaływań polityczno-ideologicznych, jak również propagandowych w realiach wojny hybrydowej) publikowane badania medioznawców odgrywają ważną rolę edukacyjną w zakresie komunikacji społecznej, szczególnie językowych wymiarów oddziaływania medialnego. Przyczyniają się bowiem do rozwoju świadomego i krytycznego odbioru mediów, przeciwnego negatywnym skutkom wszechobecnej, zamierzonej manipulacji oraz intensywnej dezinformacji. Wnioski z prezentowanych badań służą pomocą w tworzeniu takich medialnych przestrzeni informacyjnych, które będą wspierały rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Z recenzji dr. hab. Arkadiusza Dudziaka, prof. UWM

Wszyscy Autorzy i wszystkie Autorki, mimo że są młodymi adeptami i adeptkami nauki, reprezentują jednak już całkiem wysoki poziom dojrzałej naukowej refleksji, korzystnie kształtujący się oraz obiecujący warsztat naukowy. Dobrze orientują się w dotychczasowym stanie wiedzy na temat podejmowanych zagadnień i krytycznie potrafią go wyzyskać.

Z recenzji prof. dr. hab. Dariusza Rotta

Książka dostępna również
jako e-book

 WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

 wydawnictwo.uni.lodz.pl

 ksiegarnia@uni.lodz.pl

 (42) 665 58 63

ISBN 978-83-8331-949-0

9 788383 319490